

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

**"Ni är faktiskt föräldrar. Ni har satt
det här barnet till världen så ni har
ett ansvar att uppfostra barnet, i
vått och torrt."**

**En kvalitativ studie om interaktionsprocesser mellan
socialsekreterare och föräldrar till tonårsbarn**

Matilda Ljungberg

Kandidatuppsats (SOPA 63)

HT 2018

Handledare: Anna Rypi

Abstract

Author(s): Matilda Ljungberg

Title: "You are actually the parents. You brought this child into the world so now you are responsible for their upbringing, through both thick and thin." A qualitative study of interactions between social workers and parents of adolescents. [Translated title]

Supervisor: Anna Rypi

Assessor: Weddig Runquist

The aim of this study was to investigate how social workers describe the difficulties that they experience while interacting with parents of adolescents who seek support from social services and also how social workers describe accountability for the children amongst themselves and the parents. The method chosen for this study was qualitative interviews with five different youth welfare social workers from two town district committees as part of a bigger city in Sweden. The conducted interviews were based on how the youth welfare workers describe different interactions that they come across while working with teenagers and their parents. I was able to analyze their statements using symbolic interaction theory particularly focusing on the concept of normality verses deviation. The analysis revealed that social workers find themselves as a part of a larger group in society and therefore use common social norms whilst assessing youth and family related issues. Although the social norms are also viewed by social services as somewhat negotiable and can be adjusted depending on the family's capabilities. The difficulties that the social workers face during the interaction process with the families are discussed in terms of the parents misunderstanding the regulations and guidelines that the youth welfare workers in social services have to follow. The social workers therefore describe that the responsibility placed on them when they interact with the families is much more than what they are capable of managing. The results of this study show that parents in today's society are not only in need of support from the government during a child's adolescent years. Society as a whole require more knowledge on how to prevent adolescent's exposure to social problems.

Key words: Social services, family assessments, interaction, normality verses deviation, responsibilities.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	4
1.1 Problemformulering	4
1.2 Syfte och frågeställningar.....	7
2. Kunskapsläge	7
2.1 Vad säger olika myndigheter om föräldraskap?	8
2.2 Vad bör föräldrar veta om tonårstiden?.....	9
2.3 Socialtjänstens arbete med ungdomar och deras familjer	10
3. Metod och Metodologiska överväganden.....	12
3.1 Val av metod	13
3.2 Urvalsprocess	14
3.3 Genomförandet av intervjuerna	15
3.4 Bearbetning av material	17
3.5 Forskningsetiska överväganden	18
3.6 Metoddiskussion	19
3.7 Förförståelse.....	21
4. Teoretiska utgångspunkter.....	22
4.1 Symbolisk interaktionism.....	22
4.2 Normalitet och avvikelse.....	23
5. Resultat och Analys	25
5.1 Presentation av intervjudeltagarna	25
5.2 Bristande rollövertagande mellan socialtjänsten och föräldrar	25
5.2.1 Det ideala rollövertagandet mellan socialtjänsten och föräldrar enligt socialsekreterarna ..	29
5.3 Socialsekreterarnas beskrivningar av normalitet och arbetet med föräldrar som avviker från normen.....	31
5.4 Hur ska ansvarsfördelningen se ut enligt socialsekreterarna	35
6. Avslutande diskussion.....	40
6.1 Svårigheter i interaktionen mellan socialsekreterare och föräldrar till tonårsbarn.....	40
6.2 Synen kring normalitet och avvikelse i arbetet med familjer.....	41
6.3 Ansvarsfördelningen mellan socialtjänsten och föräldrarna.	42
6.4 Egna reflektioner	42
Referenslista.....	44
Bilaga 1.....	48
Bilaga 2.....	50

1. Inledning

Idén till denna studie grundas i egna erfarenheter som jag fått efter att ha både praktiserat och arbetat en kortare tid med ungdomar och deras familjer. Jag har kommit i kontakt med framförallt ungdomar och föräldrar vars familjerelation blivit lidande av olika anledningar. De upplevelser jag tagit del av som socialarbetare har vidare väckt många funderingar kring hur relationen mellan ungdomar, föräldrar och socialtjänst utspelar sig. Vad har samtliga parter för kunskap kring de andras omständigheter och hur förhåller de sig till varandra? Ett förebyggande arbete inom flera myndigheter fokuserar idag på att stärka föräldrarollen och sprida kunskap om negativa effekter av ungdomars psykiska ohälsa. Det föreligger däremot mindre fokus på ungdomar och föräldrar som redan drabbats av problematiken vilket ofta innebär svåra familjerelationer. När föräldrar i dessa situationer söker hjälp eller kommer i kontakt med socialtjänsten uttrycker de en uppgivenhet som gör att de inte tycks vara villiga till att försöka förbättra relationen till sitt barn, istället avsäger de sig sitt ansvar. Den främsta anledningen till att jag valt att fördjupa mig inom detta forskningsområde är med förhoppningar om att finna svar på dessa funderingar och samtidigt förbereda mig inför ett framtida yrke som socionom och arbetet med barn, unga och familjer.

1.1 Problemformulering

Att vara förälder till ett barn i puberteten är inte lätt. Många tonåringar utmanar sina föräldrar genom att testa gränser för vad de får och inte får göra medan andra sluter sig inom sig själva. För många föräldrar kan det vara svårt att veta hur man ska förhålla sig till de nya situationer man ställs inför.

(SOU 2008:131, s.62)

Citatet ovan emanerar från ovannämnda statliga utredning som innehåller en nationell strategi för samhällets stöd till föräldrar i deras föräldraskap (SOU 2008:131). Sverige har historiskt sett varit bra på att erbjuda samhälleligt föräldrastöd till barnfamiljer framförallt under graviditets- och spädbarnstiden, däremot har föräldrastödet till föräldrar med tonårsbarn varit bristfällig (SOU 2008:131). Idag anses denna brist vara något som är mycket ogynnsamt för samhället med tanke på ökningen av psykiska problem som synliggjorts under de tidiga tonåren, samt att föräldrar själva uttrycker att tonårstiden, vid sidan av spädbarnstiden, är den period de anser sig vara i behov av mest stöd (Alfredsson, Broberg & Axberg 2015). Det sker

förändringar och vad som tidigare var ett bristfälligt stöd till tonårsfamiljer håller på att förbättras (ibid). Som en del av den västerländska kulturen lägger man idag stor vikt vid diskussionen kring föräldraskap och god uppfostran, detta på grund av kunskaper om att den redan existerande problematiken kring bristande omsorg indikerar grundläggande aspekter i praktiskt taget alla sociala problem som drabbar människor i samhället (Coleman 1997; Furedi 2014; SOU 2008:131).

Den svenska lagstiftningen reglerar rättsförhållanden mellan föräldrar och barn. I föräldrabalkens (1949:381) 6 kap. §1–2 står det stadgat att ”ett barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. De skall behandlas med aktning för sin person och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling”. Vidare står det att ”den som har vårdnaden om ett barn har ett ansvar för barnets personliga förhållanden och ska se till att barnets behov blir tillgodosedda”. FN:s konvention om barnets rättigheter ratificerades av Sverige år 1990 sedan dess ska även hänsyn tas till dessa bestämmelser. Ett barn anses vara varje människa under 18 år. Barnkonventionens femte artikel lyder som följande; ”Barnets föräldrar eller annan vårdnadshavare har huvudansvaret för barnets uppfostran och utveckling och ska hjälpa barnet att få det som barnet har rätt till”. Efter ett beslut taget av riksdagen i juni 2018 träder konventionen om barnets rättigheter i kraft som svensk lag år 2020 (SFS 2018:1197).

Både den politiska men framförallt mediala debatten, lägger allt större fokus på föräldrarollen och vad det är för ansvarsområden som bör förknippas med ett föräldraskap. I den vardagliga diskussionen, när man inte tar hänsyn till svensk lagstiftning har definitionen av föräldrarollen blivit väldigt diffus, särskilt kring vad som gäller när barnen kommer upp i åldrarna och blir tonåringar (Alfredsson Broberg & Axberg. 2015, jfr Coleman 1997). Det handlar till stor del om att det finns en generaliserbar kunskap bland föräldrar kring vad en tvååring får och inte får göra men sedan tenderar det att föreligga oklarheter för föräldrar som har femtonåriga barn (Coleman 1997).

Trots den samhälleliga satsningen på föräldrastöd till tonårsfamiljer finns det fortsatt många obesvarade frågor kring uppfostran och vad föräldrarollen innebär när barnet blir äldre och ännu inte anses vuxen. Coleman (1997 s.46) lyfter en fråga som har rätt stor betydelse nämligen; vad ska föräldrarna göra om tonåringen försätter sig i besvärliga situationer eller gör något förgripligt och upprörande men fortfarande förväntar sig deras stöd och kärlek?

Det verkar vara en del av den allmänna kunskapen idag att komplikationer i relationen mellan förälder och tonåring ses som en normal konsekvens av ungdomens pubertetsutveckling (Alfredsson, Broberg & Axberg 2015; Coleman 1997; Socialstyrelsen 1998; SOU 2008:131). Däremot pekar tidigare forskning på att när en fråga som den ovan lämnas obesvarad kan konsekvensen bli en utveckling av svåra familjerelationer, vilket avgjort är den vanligaste problematiken bland ungdomar som är aktuella inom socialtjänsten (Socialstyrelsen 1998, s.29). När ärenden med sådan problematik blir kända för socialtjänsten har det ofta utvecklats till att vara svårigheter av en mer allvarlig art (ibid s. 31). Yvonne Sjöblom (2002) redogör i sin avhandling kring socialsekreterares beskrivningar av olika faktorer som innebär att det har utvecklats sådana störda familjerelationer som sedan leder till att ungdomar blir utkastade hemifrån. I många fall beskriver de då att ungdomar blir utkastade i samband med konflikter och våldsamma uppträdanden i hemmet. Det kan även handla om att de inte följer de regler och normer som familjen tycker att de skall leva efter. I vissa fall händer det att föräldrarna överger ungdomarna och därmed indirekt lämnar över sitt ansvar för dem till socialtjänsten (ibid).

Den sociala barn- och ungdomsvården möter många olika behov hos ungdomar och deras familjer. De flesta insatser inom socialtjänsten som riktar sig till familjer är vad man idag kallar för öppenvårdsinsatser, vilket innebär att man på olika sätt kan arbeta med ungdomar och deras familjer på hemmaplan som ett alternativ till placeringar och institutionsvård (Forkby 2005). För att ett barn eller ungdom ska tvångsomhändertas ska det föreligga särskilda omständigheter som innebär att de utsätts eller utsätter sig själva för fara i sin hemmiljö, vilket regleras i lag (1990:52) om särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Socialtjänstens arbete bedrivs ofta tillsammans med klienterna och i största möjliga mån på en frivillig basis, därför strävar man efter att i första hand bevilja familjer öppenvårdsinsatser och att placeringar utanför hemmet samt LVU ska vara undantaget (Socialstyrelsen 2018a).

Forskningen idag handlar till stor del om förebyggande arbete och det faktum att det finns ett ökat föräldraskapsstöd under tonårstiden. Men vad sker när föräldrar som är i behov av insatser i form av föräldrastöd genom öppenvårdsinsatser inte vill ta emot den hjälpen? Kan det vara så att införandet av ett ökat stöd i exempelvis skolan eller hos socialtjänsten istället uppfattas som en avlastning för föräldrar och som då bidrar till att de helt frånsäger sig sitt ansvar när föräldrarollen blir för tuff? Socialtjänsten i Sverige är myndigheten som möter och

arbetar med de barn, unga och familjer som ofta är i behov av mest stöd men kanske inte alltid villiga att ta emot det. Därför finner jag det värt att undersöka hur socialsekreterare beskriver deras möten med föräldrar till tonårsbarn som är i behov av stöd och hur ansvarsfördelningen mellan dessa parter kan te sig i sådana sammanhang.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att undersöka och beskriva socialsekreterares upplevelser kring svårigheter i interaktionen mellan socialsekreterare och föräldrar med tonårsbarn som söker stöd hos socialtjänsten. Vidare är syftet att beskriva socialsekreterares uppfattningar om hur ansvarsfördelningen mellan parterna ska se ut.

1. Hur kan, enligt socialsekreterarna, svårigheterna i interaktionen mellan socialsekreterare och föräldrar till tonårsbarn som söker hjälp hos socialtjänsten gestalta sig?
2. Hur påverkas socialsekreterare, enligt dem själva, av den samhälleliga synen kring normalitet och avvikelser i sitt arbete med familjer?
3. Hur anser socialsekreterare att ansvarsfördelningen ska utformas mellan socialtjänst och föräldrar?

2. Kunskapsläge

I detta kapitel kommer tidigare forskning att presenteras. Kunskapsorienteringen som genomförts inför denna studie visar att föräldraskapsforskning och forskning kring socialtjänstens arbete med barn och unga utgörs av breda fält. Forskningsfälten omfattas av ett flertal discipliner såsom socialt arbete, psykologi, sociologi och etnologi. I denna studie blev forskning i fälten kring socialt arbete och psykologi av störst relevans. För att kunna begränsa mitt sökområde har jag genom databaserna LUBsearch, Google Scholar och bibliotekskatalogen vid Lunds universitet använt följande sökord på engelska och sedan de på svenska; *parenting of adolescents, teen-parent relationships, social work* och *parenthood and social problems*. Samt *Föräldraskap, ungdomar, socialtjänst, familjerelationer* och *sociala problem*. Jag har valt att fokusera på tidigare forskning som tar upp olika myndigheters

framställningar av föräldraskap, relationen mellan föräldrar och tonårsbarn samt socialtjänstens beskrivningar av att arbeta med ungdomar och deras familjer.

Avgränsningarna i studiens kunskapsläge har gjorts för att ge läsaren en överblick kring hur samhällets olika aktörer redogör för innebörden av ett föräldraskap i relation till ett tonårsbarn.

2.1 Vad säger olika myndigheter om föräldraskap?

I svensk lagstiftning finns det en tydlig definition av vad ett föräldraskap innebär. I föräldrastödsutredningens statliga betänkande *Föräldrastöd – En vinst för alla* (SOU 2008:131, s.17) redogör utredningen för en vidare förståelse av att vara förälder i dagens samhälle inte alltid är en lätt uppgift. De talar om att kraven från samhället är mer motsägelsefulla nu än tidigare vilket komplicerar innebörden av föräldrarollen, speciellt i samband med den svåra vardagsekvationen som föräldrar idag förväntas lösa; att arbeta heltid, att ha ett rikt socialt liv, balans med kost och träning, ha ett välinrett hem och vara en ”perfekt” partner och förälder (ibid, s.13).

Det finns forskning som pekar på att det är statliga myndigheter som, genom sina konstruktioner av hur familjelivet ska se ut, har makten att styra vad ett föräldraskap innebär (Bäck-Wiklund 2012; Forsberg 2010). Alfredson, Broberg och Axberg (2015, s.26) skriver att den nationella strategin som regeringen tog fram av föräldrastödsutredningen syftar till att utveckla ett universellt förebyggande föräldrastöd under hela barnets uppväxt. Eftersom forskning tagit fram resultat som innebär att det bästa sättet att vända den negativa utvecklingen av barn och ungas psykiska ohälsa är genom att stärka och stötta föräldrarna (Socialdepartementet 2013; Socialstyrelsen 2014; Wissö 2012). När andelen barn och unga som har en god relation till sina föräldrar ökar, leder det även till ökade möjligheter för barn och unga att utveckla en god hälsa och ett gott liv, samtidigt minskar risken för sociala problem i samhället (Socialdepartementet 2013; Socialstyrelsen 2014; SOU 2008:131).

Föräldrastöd och föräldrautbildning har sedan dess första uppkomst beskrivits som en skyldighet från staten och betraktas av flertal forskare som ett konkret sätt för staten att, genom olika myndigheter, styra innehållet i föräldraskapet (Forsberg 2010; Höjer 2012; Wissö 2012). Höjer (2012) nämner i sin studie att statens förmåga att ta ansvar för barn, unga och familjers välbefinnande bör vara möjlig utan att underminera familjers eget

ansvarstagande och överskrida gränsen till familjers privata liv. Wissö (2012) beskriver att framförandet av det nya föräldrastödet inte längre handlar om i vilken omfattning staten ska styra familjen utan hur de styr den. Eftersom föräldrastödet i högre grad riktas mot relationer och det som sker inom familjen måste staten förlita sig på andra former av styrning.

Föräldrars eget ansvarstagande för sina barn och familjers förmåga att med passande stöd styra, bemästra och ta hand om sig själva betonas allt mer (Alfredson, Broberg & Axberg 2015). Berörda myndigheter har ingen möjlighet att styra över hur relationer utspelar sig inom familjen och måste därför förlita sig på föräldrarnas egna kompetens vad gäller barnuppfostran (Wissö 2012). Socialtjänsten agerar sedan, vid behov, som ansvarig myndighet för att stödja föräldrar i sitt föräldraskap och tydliggör för innebörden av att söka stöd i sitt föräldraskap är ett sätt att ta föräldraansvar (Socialstyrelsen 2018a).

2.2 Vad bör föräldrar veta om tonårstiden?

Steinberg (2001) som har ägnat sig åt forskningsfrågor såsom: hur kan vi bäst beskriva de normativa familjerektionerna under tonårstiden? Hur och varför förändras relationerna inom familjen när barnet blir tonåring? Vad innebär dessa förändringar för föräldrar och tonåringar? Experter, forskare och författare har sedan länge skildrat tonårsperioden som en mycket svår sådan. Tonåringar beskrivs ofta som kryptiska, problematiska, arga samt otacksamma och föräldrar bör inte förvänta sig något annat än ständiga konflikter under tonårstiden (Steinberg 2001). Steinberg (2001) har tids nog funnit att det finns delade meningar mellan de som forskar kring ämnet och de som befinner sig i föräldrarollen, därför ifrågasätter han uppfattningen om att tonårstiden endast består av konflikter.

Konflikter mellan föräldrar och tonåringar påverkar samtliga familjemedlemmar på olika sätt. De förändringar som sker med barn under puberteten påverkar både hur tonåringen känner sig lika väl som att föräldrarnas syn på barnet förändras (Steinberg 2014; Coleman 1997).

Tonåringens fysiska och hormonella utveckling ger upphov till att konflikter inom familjen uppstår oftare (Steinberg 2014; Coleman 1997). Dock har tidigare studier förtydligt att det inte hör till den normativa adolescensen att familjer har intensiva och ilska konflikter var dag (Steinberg 2001). Det finns indikationer på att tonåringen återhämtar sig betydligt snabbare efter en konflikt med sina föräldrar, än vad föräldrarna faktiskt gör och det är på grund av att föräldrar och tonåringar intar olika perspektiv kring hur de värdesätter sin relation till varandra (ibid). En övervägande majoritet av ungdomar som tillfrågas uppger att de står sina

föräldrar nära och känner sig älskade av dem, att de värdesätter föräldrarnas åsikter och ser dem som bra förebilder (Alfredson, Broberg & Axberg 2015, jfr. Steinberg 2001).

Den tidigare forskningen talar för att om man ska förstå utmaningarna som föräldrar riskerar att stå inför idag bör man först se över olika karaktärsdrag som hör till tonårstiden (Coleman 1997; Sjöblom 2002). I dagens samhälle har det utvecklats en uppfattning om att ungdomstiden har blivit längre. Puberteten tar vid tidigare än vad den gjorde förr, i många fall redan vid 10-11 års åldern. Det har också blivit desto svårare för ungdomar idag att få tag på ett stadigvarande jobb, hitta egen bostad och därmed flytta hemifrån (Sjöblom 2002; Socialstyrelsen 1998). Allt fler ungdomar anses därför befinna sig i en mellanställning av barndom och vuxenliv under en längre tidsperiod än vad man gjorde förr (Coleman 1997; Sjöblom 2002). Tidigare studier visar också att dagens föräldrar har fått en förändrad roll i förhållande till föräldraskap från tidigare generationer. Idag saknar föräldrar de kunskaper och erfarenheter som en ungdom är i behov av att känna till vid sin strävan mot vuxenlivet. Därför har vägen till vuxenlivet för dagens unga blivit ett individuellt projekt som konstrueras och utformas i samspel med andra ungdomar utifrån de möjligheter som erbjuds dem (Karlsson 2000; Sjöblom, Tedhammar & Strauss 2011).

Inom svensk familjeforskning har det bildats en uppfattning om att skaffa barn idag ses som ett livsavgörande beslut där man skapar eviga band till en annan individ och det skall därför vara mer eller mindre omöjligt att avsäga sig ett föräldraskap (Forsberg 2010). Trots utmanande omständigheter och en brist på kunskaper och erfarenheter om vad ungdomstiden innebär idag har föräldrar fortfarande en viktig roll att fylla under denna period i barnets liv (Karlsson 2000). Att följa och uppmuntra de unga, utan att egentligen veta eller förstå vart vägen bär eller vad målet för deras livsprojekt är, kan bli avgörande för hur de sedan tar sig an både ungdomstiden och den senare vuxenvärlden (Alfredson, Broberg & Axberg. 2015; Coleman 1997; Karlsson 2000; Lozic 2016; Sjöblom 2002).

2.3 Socialtjänstens arbete med ungdomar och deras familjer

Socialtjänsten arbetar för att barn och unga ska ha det bra och växa upp under trygga förhållanden. När barn och unga riskerar att fara illa samarbetar socialtjänsten med familjen och andra vuxna så att de tillsammans kan se till att barnet får det så bra som möjligt (Socialstyrelsen 2018a). Socialstyrelsen (1998, s.13) framhåller att störda familjereationer är

det största problemet i deras arbete. De beskriver att socialtjänsten i huvudsak möter ungdomar med mer eller mindre svårt störda familjerelationer. Tidigare forskning har uppmärksammat och gjort det väl känt att ungdomar med allvarliga problem kommer från splittrade familjer och familjer med uttalade sociala problem (Sjöblom, Tedhammar & Strauss 2011; Socialstyrelsen 1998). Den kraftigt ökade arbetslösheten och mottagandet av ekonomiskt bistånd hos ungdomar och barnfamiljer talar för att situationen för många unga människor i dagens samhälle har blivit allt svårare och socialtjänsten märker detta i form av ökade problem inom familjerna (Lozic 2016; Sjöblom 2002; Socialstyrelsen 1998).

Sjöblom (2002) beskriver att socialtjänsten har som uppgift att bedöma och besluta om vad som kan anses vara en normal uppväxt. De avgör vilka former av familjeliv och föräldraskap som kan klassificeras som normala och vilka omständigheter barn och ungdomar ska skyddas ifrån. Föreställningarna av vad som är ett gott föräldraskap blir avgörande för bedömningar som görs kring föräldrars omsorgsförmåga (Höjer 2012). Socialtjänsten möter ofta ungdomar och föräldrar som befinner sig i utsatta positioner. Om familjerna är villiga att ta emot hjälpen som socialtjänsten kan erbjuda dem blir de på så vis en viktig aktör i familjernas liv (Sjöblom 2002; Socialstyrelsen 1998).

I socialtjänstlagen (2001:453) 5 kap. § 1 st. 1–2 betonas det att stöd och skydd till barn och unga ska ges i nära samarbete med hemmet. Bestämmelserna i socialtjänstlagen utgör riktlinjer i socialtjänstens arbete och omfattas inte av några tvingande åtgärder. Därför ska insatser till ungdomar och deras föräldrar i första hand ske på frivillig basis och ges i öppna former på hemmaplan (Socialstyrelsen 2018b). Dessa typer av stöd går under samlingsnamnet öppenvårdsinsatser och har under en längre tid utvecklats och blivit en stor del av socialtjänstens arbete med ungdomar och familjer. Öppenvårdsinsatserna ska vara ett bättre alternativ och verka för att minska behovet av placeringar och institutionsvård (Forkby 2005). Tidigare forskning visar att det är familjernas upplevelser av hur de blir bemötta i sin problematik som blir avgörande för hur innehållet i insatsen uppfattas och tas emot. Höjer (2012) har i sin studie undersökt föräldrars upplevelser av kontakten med socialtjänsten och i de fall där föräldrar uttrycker missnöje beror det främst på att deras egna uppfattningar, om vad som är anledningen till den aktuella problematiken, inte tas på allvar. Föräldrar som söker hjälp med att placera sitt barn, eftersom deras egna möjligheter att ta hand om barnet inte räcker till, känner sig misstänkliggjorda och missförstådda när socialtjänsten fattar beslut om andra insatser än det föräldrarna begärt (ibid).

När det pågår allvarliga konflikter i en familj, mellan ungdomar och föräldrar, kan det resultera i att ungdomen rymmer eller kastas ut hemifrån (Sjöblom, Tedhammar & Strauss 2011, jfr Sjöblom 2002). Socialtjänsten bär ett stort ansvar vad gäller att hjälpa och skydda ungdomar som är utsatta för stora risker och oacceptabla levnadsvillkor då de inte bor hemma. Sjöblom (2002) skriver att de omständigheter som föreligger i arbetet när en ungdom kastas ut hemifrån inte skiljer sig mycket från socialtjänstens vanliga rutiner. Målet för dem blir som vanligt att försöka utreda familjens situation genom att samla information till ett beslutsunderlag och sedan vidtaga åtgärder utefter det och att de ska bestå familjerna med professionell hjälp för att de ska kunna lösa konflikterna (Sjöblom 2002; Socialstyrelsen 2018b).

Allt fler föräldrar söker hjälp när de finner att situationen blivit för svår för dem att hantera. Sjöblom (2002) redogör för vad socialsekreterare berättat kring föräldrar som ringer och säger ”Nu får ni ta hand om mitt barn. Nu tänker jag inte ha med denne att göra längre”. Hon skriver att detta är föräldrar som i någon slags desperation överger sina ungdomar och önskar att samhället ska ta över ansvaret för dem. Forskning visar att de barn och unga som omhändertas inom socialtjänsten i stor utsträckning har blivit övergivna och utstötta av familjen (Sjöblom, Tedhammar & Strauss 2011, jfr. Sjöblom 2002). Tidigare forskning redogör för att orsaken till att ett barn kastas ut hemifrån är ofta på grund av en hemsituation som under en längre tid drabbats av långvariga relationsproblem där de exempelvis gått igenom en skilsmässa eller har ansträngda förhållanden på grund av arbetslöshet (Sjöblom Tedhammar & Strauss 2011; Socialstyrelsen 1998). Den tidigare forskningen kring detta fenomen leder fortsättningsvis till nya frågeställningar. Bland annat om det är så att allt fler familjer i dagens samhälle befinner sig eller är på väg in i en sådan problematisk och marginaliserad tillvaro som leder till den allvarliga konsekvensen av att allt fler ungdomar stöts ut (Lociz 2016; Sjöblom 2002; Socialstyrelsen 1998).

3. Metod och Metodologiska överväganden

I detta kapitel presenteras den metod och de begründande tillvägagångssätten som använts vid insamlandet av studiens empiri och vidare i de olika faserna av materialanvändningen samt de etiska överväganden som gjorts under forskningsprocessen. Jag syftar till att göra denna

process så transparent som möjlig för att andra sedan ska kunna bedöma rimligheten i mina tolkningar och slutsatser.

3.1 Val av metod

Jag har i min studie valt att använda mig av en kvalitativ metod. Kvalitativ ansats är att föredra när det finns en önskan om att undersöka vad individer har för uppfattningar kring situationer som de befinner sig i, samt hur de tillskriver mening och tolkar situationerna i deras specifika miljö (Bryman 2011, s. 341). Det viktiga är inte att hitta det mätbara och generaliserbara i data, utan istället lyfta fram människors känslor, upplevelser, attityder och intentioner kring det berörda fenomenet (Ahrne & Svensson 2015 s.10). Kvalitativ metod i form av en intervjustudie blev därmed den mest passande undersökningsmetoden för att kunna besvara studiens frågeställningar. Det är de intervjuades ståndpunkter som är av störst intresse i undersökningen. Det induktiva angreppssättet i kvalitativ metod betyder att teorin grundas i resultatet av forskningsinsatsen, vilket innebär en större möjlighet till att vara flexibel och anpassa studien utifrån det som framkommer i empirin (Bryman 2011, s. 415).

För att kunna besvara studiens frågeställningar valde jag att genomföra semistrukturerade intervjuer. Semistrukturerade intervjuer lägger stor vikt vid det som intervjupersonerna upplever vara viktigt i sina förklaringar och sin förståelse av olika händelser, mönster och beteenden (Bryman 2011, s.415 ff.). Forskaren har möjlighet att förbereda en intervjuguide med vissa specifika frågor och teman som ska beröras under intervjuerna (ibid). Eftersom denna intervjuundersökning syftade till att ta del av socialsekreterarnas beskrivningar och erfarenheter av sitt arbete med ungdomar och deras familjer, samtidigt som det var av intresse att ställa några specifika frågor med studiens syfte och frågeställningar i åtanke, fann jag att den semistrukturerade metodiken var ett passande val.

Bristfälligheten i denna kvalitativa studie är att den insamlade empirin inte anses vara generaliserbar och inte heller replikerbar, utan det lyfter endast fram enskilda socialsekreterares tankar. Det går att möta kritiken kring kvalitativ metod med resonemang om att det är forskaren som är den viktigaste parten i insamlandet av empirin och eftersom studien baseras på den enskilda forskarens intresse ska det vara svårt att replikera den (Bryman 2011, s. 368 f.).

3.2 Urvalsprocess

I kvalitativa undersökningar är det viktigt att identifiera en population och ett urval som är så relevant och så rikt på empirisk information som möjligt i förhållande till studiens forskningsfrågor (Lind 2014, s.130). I denna studie blev det mest relevant för mig söka intervjupersoner i en population av yrkesverksamma socialsekreterare inom individ- och familjeomsorgen. Valet av intervjupersoner till denna studie gjordes genom ett tvåstegsurval. Tvåstegsurval innebär att man i ett första steg fokuserar på att välja ut organisationer och sedan i det andra steget väljer man ut de enskilda respondenterna (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2015, s.40). Jag använde mig av ett målinriktat urval för att finna de rätta organisationerna till denna studie för att på så sätt kunna skapa en överensstämmelse mellan studiens forskningsfrågor och urvalet (Bryman 2011, s.393). Med ett målinriktat urval blev det möjligt för mig som forskare att använda mig av kontakter på fältet som sedan lede till att jag fick kontakt med intervjupersoner som kunde delta i studien (ibid). Jag gjorde således ett val som innebar att det i första hand var min tidigare kontakt med enhetschefen hos en av socialtjänstförvaltningarna som skapade möjligheten för mig att finna deltagare till denna studie (ibid).

Eftersom studiens population utgörs av socialsekreterare innebär det att organisationerna utgörs av socialförvaltningar. Den ursprungliga idén var att finna tre socialförvaltningar i en större stad som kunde vara delaktiga i studien i syfte att åstadkomma en större bredd och variation i urvalet (Bryman 2011, s.436). För att finna socialsekreterare som kunde delta i denna intervjustudie kontaktades ett flertal socialförvaltningar i en större stad. I ett första steg tog jag kontakt med verksamhetscheferna inom organisationerna som sedan hänvisade vidare till ansvarig enhetschef för ungdomsgruppen i deras stadsdel. I kontakten med de olika enhetscheferna tackade flera nej till medverkan på grund av socialsekreterarnas redan höga arbetsbelastning. Samtidigt fick jag respons från ett par stadsdelar som visade ett intresse för att delta i studien och då skickades ett informationsbrev ut till samtliga socialsekreterare i ungdomsgrupperna, se bilaga 1. Det var dock flera som sedan inte kunde medverka och då blev jag tvungen att gå ifrån den ursprungliga idén om att ha intervjupersoner från tre olika socialförvaltningar i samma kommun.

Jag använde mig sedan av ett bekvämlighetsurval för att finna de enskilda respondenterna. De enskilda socialsekreterarna som jag kom i kontakt med uppgav att de inte kunde delta i

studien på grund av en hög arbetsbelastning och det var svårt för dem att på egen hand finna tid för att ställa upp på en intervju, därför blev det tydligt att denna målgrupp var svår att få tillgång till (Bryman 2011, s. 433). Då jag tidigare arbetat inom socialtjänsten och kommit i kontakt med en ungdomsgrupp valde jag att använda mig av mina kontakter för att någorlunda förenkla urvalsprocessen. I kontakten med enhetscheferna kunde jag be om hjälp med att välja ut socialsekreterare som hade ett intresse och möjlighet att delta i en intervju. Det var således ett samarbete med enhetscheferna för socialtjänstens ungdomsgrupper som gav mig tillgång till de anställda och på så sätt kunde jag få ett representativt urval till studien. Genom informationsbrevet (se bilaga 1) kunde samtliga socialsekreterare i ungdomsgruppen ta del av syftet med intervjustudien, vilket resulterade i att jag har kunnat genomföra fem enskilda intervjuer med socialsekreterare från två socialtjänstförvaltningar i samma kommun.

Det kan anses föreligga en risk med denna urvalsmetod, nämligen att det finns en osäkerhet kring hur intervjupersonerna blivit utvalda för att delta i studien, om de eventuellt valts ut av enhetscheferna för att förmedla ”rätt” svar kring verksamheten i sina intervjuer (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2015, s.40). Eftersom studien hade som utgångspunkt att fånga socialsekreterarnas enskilda erfarenheter och upplevelser av sitt arbete med ungdomar och föräldrar och inte deras uppfattningar om verksamheten, kan det anses svårt för enhetscheferna att ha något inflytande över deras svar. Även om det var vissa intervjufrågor som ledde till en diskussion kring socialtjänsten som verksamhet skedde detta på ett neutralt sätt, kritiken var inte riktade till någon av de berörda stadsdelarna. Jag anser därmed att detta tillförsäkrar en trovärdighet i studiens genomförande, då det är nästintill omöjligt för enhetscheferna att påverka svar som grundar sig i socialsekreterarnas egna åsikter.

3.3 Genomförandet av intervjuerna

Jag har genomfört fem enskilda intervjuer med socialsekreterare som arbetar med ungdomar inom två socialtjänstförvaltningar i samma kommun. Intervjuerna genomfördes på socialsekreterarnas arbetsplats där vi hade tillgång till samtalsrum och det gjorde att jag fick möjlighet att utföra intervjuerna på en lugn och ostörd plats, samtidigt som jag ville underlätta för socialsekreterarna så att de inte behövde lämna sin arbetsplats (Bryman 2011, s.421). Socialtjänsten är en arbetsplats där det pågår mycket och personer är ofta i rörelse runt om på kontoren. Ibland kan det även bli fel med dubbelbokningar på samtalsrummen, detta var ett störningsmoment som skedde vid en intervju vilket innebar att vi fick pausa intervjun för att

lösa problemet. Under avbrottet noterade jag i mina anteckningar var vi befann oss i samtalet och sedan var det lätt att återgå till intervjun. Vid resterande intervjuer förekom inga störningsmoment och jag upplevde att det var en fördel att besöka socialsekreterarna på deras arbetsplats eftersom det är en miljö som de är bekanta med och ofta bekväma att prata om sitt arbete i.

Att genomföra samtliga intervjuer ansikte mot ansikte samt med hjälp av en intervjuguide (se bilaga 2) gav mig möjligheten att se hur intervjupersonerna reagerade på och tolkade dem olika frågorna (Bryman 2011, s.422 f.). Det var enkelt att uppmärksamma om intervjupersonen fann det lätt att svara på frågan eller om de tolkade frågan på ett annat sätt än vad jag tänkt mig när jag ställde den. Om frågorna upplevdes som svåra i en intervju fanns det möjlighet att justera dem muntligt under tiden som intervjun fortgick, sedan kunde jag notera sådana omständigheter och formulera om frågor inför nästkommande intervju. När samtliga intervjupersoner hade friheten att utforma svaren på sitt eget sätt bidrog det till att nya intressanta teman dök upp så trots att intervjuerna var lika varandra i strukturen blev det variation i samtalen beroende på vad socialsekreteraren valde att fokusera på. Vid de tillfällena då vi fastnade eller råkade tappa bort oss var det enkelt att ta hjälp av intervjuguiden (se bilaga 2) för att återgå till diskussionen.

För att fånga intervjupersonernas svar i deras egna ordalag valde jag, med samtycke från samtliga deltagare, att spela in intervjuerna och sedan transkribera dem för att få fram ett skriftligt material att arbeta vidare med (Bryman 2011, s.420). I fyra av dem fem intervjuerna som jag genomförde upplevde jag inte några problem med den semistrukturerade metoden som jag valt. Samtalsklimatet var till stor del avslappnat och intervjuerna flöt på som en vanlig konversation. Intervjupersonerna utvecklade ofta sina svar vilket ledde till att jag kunde ställa nya följdfrågor. Dock var det en intervju som var svårare att genomföra, eftersom en av intervjupersonerna hade förväntat sig en strukturerad intervju och att alla frågor skulle vara förberedda. Även när jag uttryckte att jag gärna ville få fram dennes upplevelser och åsikter kring ämnet hade respondenten svårt att uttrycka sig och sade att frågorna var svåra att svara på. Det ledde till att svaren på de få teman och frågor jag hade förberett blev väldigt korta. Jag upplevde ändå vid genomförandet av intervjuerna att detta val av metod var mest gynnsamt för min studie. Jag upptäckte fortsättningsvis nya intressanta insikter i intervjupersonernas resonemang som sedan kom att bli en viktig del av studiens analys.

3.4 Bearbetning av material

Intervjuerna spelades in och sedan transkriberades samtliga omgående för att kunna få ut mycket av materialet medan intrycken fortfarande var färska (Öberg 2015, s.63). Flera av intervjuerna genomfördes, på grund av tidsbrist, under samma dag vilket gjorde det svårt att hinna med transkriberingen av dem sista intervjuerna lika tätt inpå varandra som dem första, men likaväl skedde även dessa transkriberingar så tätt inpå intervjuerna som möjligt. Inspelningen av varje intervju blev cirka 45 minuter lång och jag ägnade fyra dagar åt att transkribera dessa vilket resulterade i sammanlagt 58 sidor utskrivet textmaterial.

Intervjuerna transkriberades för att få fram en ordagrann utskrift av samtalsintervjuerna. Jag syftade då till att skriva ut det som var klart och tydligt i inspelningarna utan att ändra graden av talspråket allt för mycket. Det var dock inte möjligt att vidare återge de exakta citaten i uppsatsen. När dessa hade valts ut påbörjade jag ett varsamt arbete av omformuleringar där det förekom grammatiska fel och felaktiga meningsuppbyggnader, detta för att citaten skulle passa in i den vetenskapliga texten och för att kunna framställa intervjupersonerna på ett bra sätt samt att de fortfarande kunde känna igen sig i sina utsagor (Bryman 2011, s.431).

Rennstam och Wästerfors (2015 s.35) skriver att analysen kan börja redan vid insamlandet av materialet för att sedan tillta när man läser och begrundar materialet som helhet. Jag upplevde att analysprocessen startade under transkriberingen och skrev i samband med denna process ned så kallade *memos* som i enlighet med grounded theory bidrog till ett första idéutkast för studiens analytiska punkter (ibid s.36). Kodnings- och analysprocessen av mitt insamlade material är inspirerad av grounded theory, vilket innebär att det är med hjälp av den insamlade empirin som jag har kunnat få fram studiens teoretiska utgångspunkter. Jag har valt att använda två av tre steg i arbetet med kodning och skapandet av kategorier utifrån grounded theory. I ett första steg har jag gjort en öppen och förutsättningslös kodning av materialet i sin helhet. Att läsa igenom samtliga utskrifter rad för rad ett flertal gånger blev ett stöd för att utläsa och sortera ut teman, information och annat material av betydelse för studien (Jönson 2010, s. 57). Genom att börja med en initial kodning kunde jag se samband och återkommande begrepp i den insamlade empirin (Rennstam & Wästerfors 2015, s.35).

Den initiala kodningen ledde sedan till steg två i bearbetning av materialet, en fokuserad kodning. Den fokuserade kodningen var till hjälp när jag skulle ta fram de mest relevanta

kategorierna i materialet och för denna studie. Jag valde ut specifika teman, baserat på tidigare upprepade mönster, som kunde utläsas i materialet och påbörjade en fokuserad manuell kodning med hjälp av färgpennor (Jönson 2010, s.57). Det övergick sedan till att jag klippte ut dem färgkodade delarna av intervjuutskriften och skapade ett nytt dokument på datorn. För att kunna reducera materialet ytterligare krävdes det en ny granskning av samtliga markeringar. Eftersom det inte går att återge allt som dokumenteras i denna undersökning blev det viktigt att denna gång skapa tydliga huvudkategorier för att på så sätt arbeta med representation samt identifiera och exemplifiera utdragen i mitt material på ett kartläggande och rättvisande sätt (Rennstam & Wästerfors 2015 s.103). De huvudkategorier som ingick i den fokuserade kodningen var; *Interaktion, normalitet/avvikelse, familjerelationer* och *beskrivningar av arbetet*. Dessa kategorier och begrepp bidrog sedan till sammanställningen av studiens teoretiska utgångspunkter, *symbolisk interaktionism* med fokus på begreppen *normalitet och avvikelse*.

3.5 Forskningsetiska överväganden

Inför, under och efter genomförandet av denna studie behöver jag som forskare se till att noggrant granska och reflektera över vilka etiska aspekter som har berörts eller utmanats i undersökningen (Kalman & Johansson 2012, s.41). Denna kvalitativa intervjustudie syftar till att undersöka ett relativt känsligt ämne inom ramen för socialt arbete. Studien redogör för enskilda socialsekreterares uppfattningar kring människors utsatta livssituationer. Eftersom jag i denna kvalitativa studie har arbetat med att framställa och analysera ord, begrepp och formuleringar av intervjupersonernas egna beskrivningar är det viktigt att uppmärksamma värnandet av forskningsdeltagarnas människovärde, självbestämmande och integritet (Kalman & Lövgren 2012; Skaerbaek 2012). Vilket har gjorts med hjälp av det forskningsetiska individskyddskravet. Individsskyddskravet består av fyra olika principer och dessa är *informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet* (Kalman & Lövgren 2012; Vetenskapsrådet 2002).

Informationskravet innebär att individerna som medverkar i studien får grundlig information om studiens syfte, vad det innebär att delta i studien samt att deras medverkan är helt frivillig och att de har all rätt att dra sig ur under studiens gång (Vetenskapsrådet 2002 s.7). Jag har inför denna studie författat ett informationsbrev (se bilaga 1) som består av sådan förhandsinformation som undersökningsdeltagarna behöver känna till och som kan påverka

deras villighet att delta. Informationsbrevet skickades ut till samtliga tillfrågade socialsekreterare i början av urvalsprocessen.

Samtyckeskravet innebär att deltagarna i en undersökning har rätt att själva bestämma över sin medverkan (Vetenskapsrådet 2002 s.9). Jag ville försäkra mig om att socialsekreterarnas deltagande var helt frivilligt innan jag påbörjade mina intervjuer. Jag tog först del av respondenternas samtycke via mejl och senare inför varje enskild intervju så gavs samtycke genom en muntlig förfrågan följt av deras bekräftelse.

Konfidentialitetskravet innebär att uppgifterna som finns kring intervjudeltagarna i en studie ska behandlas med största möjliga konfidentialitet och materialet skall förvaras så att obehöriga inte kan ta del av dem (Vetenskapsrådet 2002, s.12). Jag har valt att avidentifiera socialsekreterarna för att i möjligaste mån skydda deras identitet, detta genom att inte ange vilka kommuner de arbetar i och att ta bort deras namn från utsagorna. För att obehöriga inte ska kunna ta del av materialet har jag förvarat det inlåst på en plats som endast jag har tillgång till.

Nyttjandekravet innebär att man som forskare försäkrar att det insamlade materialet inte kommer användas i något annat syfte än till forskningsändamål (Vetenskapsrådet 2002, s.14) Eftersom denna studie ingår i ett examensarbete informerades intervjudeltagarna om att resultaten kommer finnas tillgängliga i en databas tillhörande Lunds universitet och sedan att det fysiska materialet förstörs när uppsatsen har godkänts av examinatorn. All information som inryms för att uppfylla dessa fyra krav har deltagarna i denna studie blivit belysta om både skriftligt och muntligt.

3.6 Metoddiskussion

I kvalitativa studier ersätts begreppen reliabilitet och validitet med paraplybegreppet tillförlitlighet som består av fyra underkategorier *trovärdighet*, *överförbarhet*, *pålitlighet* och *möjlighet att styrka och konfirmera* (Bryman 2011 s.354 ff.). I detta avsnitt ska jag belysa hur jag har tillämpat dessa fyra delkriterierna på min egen studie.

Trovärdighet: Kvalitativ metod syftar till att studera olika aspekter av den sociala verkligheten. Det kan finnas många olika beskrivningar av en social verklighet och därför är

det trovärdigheten i de beskrivningar som en forskare kommer fram till som blir avgörande för hur pass acceptabel studien är i andra människors ögon (Bryman 2011, s.355). För att kunna fastställa trovärdighet i min studie har jag valt att använda mig av citat från intervjupersonerna, dessa återger beskrivningar i deras egna ord och därigenom har läsaren möjlighet att göra egna tolkningar och dra egna slutsatser. Studiens analys har förankrats i teoretiska utgångspunkter och tidigare forskning kring fenomenet. En ingående beskrivning av hur myndigheter samt individer, i form av familjer med tonårsbarn, påverkar och påverkas av olika konstruktioner i samhället bör skapa en förståelse kring denna studies relevans och varför det är av betydelse inom fältet för socialt arbete och därmed öka studiens trovärdighet.

Överförbarhet: En kvalitativ intervjumetod anses vara kontextbunden, det som sägs vid själva genomförandet av intervjun blir händelsevis inte applicerbart på andra situationer än intervjusituationen. Studiens kvalitativa intervjumetod bidrar till att ge den specifika undersökningen betydelsefulla insikter och en djupare förståelse av det studerade fenomenet men bidrar inte till generaliserbara resultat (Eriksson-Zetterquist & Ahrne, 2015 s. 35). Kvalitativa studier kan inte heller bli generaliserbara eftersom de genomförs på ett begränsat antal respondenter i en särskild kontext och då kan inte resultatet överföras på andra sakförhållanden (Bryman 2011, s.368). Kvale och Brinkmann (2014, s. 314) särskiljer statistisk respektive analytisk generaliserbarhet, där den senare står för en noggrann bedömning om i vilken utsträckning resultatet från en undersökning kan ge fingervisningar om vad som kan ske i en annan situation. I denna studie har jag genomfört fem enskilda intervjuer med socialsekreterare som är yrkesverksamma inom ungdomsenheter hos socialtjänsten i en större stad. Resultatet av denna studie kan därför agera som en inblick på hur man inom socialtjänsten ser på det berörda ämnet och vidare användas som en vägledning för fortsatta studier inom samma område.

Pålitlighet: En förutsättning för att en studie ska bedömas som pålitlig är forskarens möjlighet att säkerställa en fullständig och tillgänglig redogörelse av samtliga faser i ett forskningsprojekt (Bryman 2011, s.355). Alla skriftliga delar i denna uppsats syftar till att redogöra för vad det är jag har gjort samt hur jag kommit fram till mina slutsatser och därmed skapa transparens i hela forskningsprocessen. Den utförliga beskrivningarna kring insamlandet av empirin och bearbetningen av materialet som återfinns i denna uppsats metodavsnitt är till för att belysa läsaren om studiens svagheter och styrkor och därmed stärka studiens pålitlighet. Jag har spelat in samtliga intervjuer i denna studie och därefter

transkriberat dem ordagrant vilket bidrar till att underlaget för den vidare analysen har varit beständig och därmed pålitlig.

Möjlighet att styrka och konfirmera: Kvalitativ metod kan kritiseras för att vara subjektiv och vinklad eftersom forskaren arbetar nära individerna som denne syftar till att undersöka och själv kan anpassa resultatet utifrån vad denne finner mest betydelsefullt för studien (Bryman, 2011 s.368). Då det inte går att få fram någon fullständig objektivitet i kvalitativ forskning är det viktigt att konfirmera att den insamlade empirin är rimlig och står på goda grunder (ibid s. 356). För att försäkra mig om att jag som forskare agerat ”i god tro” och inte låtit mina egna värderingar påverka utförandet och slutsatserna i denna undersökning (Bryman 2011, s.355), har jag under hela forskningsprocessen reflekterat över min egna förförståelse för att inte riskera att göra felaktiga val (se avsnitt 3.7 för reflektioner kring förförståelse). Jag har kunnat konfirmera med mina intervjupersoner om att den insamlade empirin är rimlig genom att, vid slutet av varje intervju, återberätta vad som diskuterats under intervjuens gång. Jag hade då möjlighet att följa upp med respondenterna ifall det fanns några oklarheter samt att de upplevde att jag hade tolkat dem på rätt sätt. Jag erbjöd även samtliga intervjupersoner att ta del av intervjuutskriften när dessa hade transkriberats. Ingen av intervjupersonerna visade något intresse för erbjudandet vilket jag i efterhand fått lära mig hade kunnat leda till mödosamma konsekvenser för min studie. Bryman (2011, s.431) skriver nämligen att det finns en stor risk för att den som läser en skriven text som förhåller sig allt för nära fonetiskt tal kan uppleva att intervjupersonen framstår som något korkad. Det hade kunnat innebära att intervjupersonerna som blivit illa berörda av att läsa det oredigerade materialet hade hoppat av undersökningen. Intervjupersonerna i denna studie ska självfallet förbli anonyma men jag finner att en god grund kan också tydliggöras genom att återge en ordentlig beskrivning av intervjupersonernas profession, vad den innebär för forskningen och vilken kunskap och erfarenhet de kan bidra med kring fenomenet som denna studie syftar till att undersöka.

3.7 Förförståelse

Jag har sedan tidigare en kortare arbetslivserfarenhet med ungdomar och familjer eftersom jag både praktiserat och sedan sommarjobbat några år inom detta område. Som jag nämner inledningsvis i uppsatsen har jag mött ungdomar och föräldrar vars familjerelationer varit kritiska, vilket jag upplevt i första hand beror på att de under en längre tid befunnit sig i utsatta livssituationer och på grund av detta inte har något intresse för att förbättra dem.

Utifrån dessa erfarenheter har jag utvecklat ett stort intresse för socialt arbete med barn, unga och familjer. I denna uppsats önskar jag att närmare studera frågor inom detta fält och framförallt fokusera på socialsekreterarnas upplevelser av föräldrar och tonåringars svåra familjereaktioner. Hur ser de egentligen ut, är det en förekommande problematik? På grund av de tidigare erfarenheterna jag har kring det valda uppsatsämnet vill jag redogöra för att det har funnits en medvetenhet genom hela arbetet om att detta skulle kunna påverka genomförandet av undersökningen och presentationen av resultaten.

Angelägenheten att förhålla mig så neutral som möjligt i arbetet med denna uppsats har varit av stor vikt. Det hindrar dock inte att jag upplevt att förändringar i dagens samhälle har en stor inverkan på barn och ungas uppväxt. Tidigare erfarenheter och föreställningar kring vilka frågor denna studie skulle kunna klargöra har gjort det mer betydelsefullt att ta del av beskrivningar från socialsekreterare som är ännu mer erfarna och insatta i frågor kring det berörda fenomenet och på så sätt genomföra en forskningsstudie som är användbar för fler som är intresserade av socialt arbete med barn och unga.

4. Teoretiska utgångspunkter

I följande kapitel presenteras de teoretiska utgångspunkter som ligger till grund för studiens analys. För att kunna tolka och förstå intervjupersonernas beskrivningar har jag valt att utgå från teorin *symbolisk interaktionism* med särskilt fokus på begreppen *normalitet och avvikelser*. Denna teori och begreppen handlar om att samspelet mellan människor blir avgörande för hur man tolkar verkligheten. Genom att inrätta en förståelse kring hur människor interagerar med varandra i samhället samt vad det kan vara som styr eller rättfärdigar deras beteenden, hjälper detta att vidare förstå socialsekreterarnas upplevelser i sitt arbete med ungdomar och deras familjer.

4.1 Symbolisk interaktionism

Den symboliska interaktionismen utgör en betydelsefull inriktning inom den sociologiska socialpsykologin. Perspektivet härstammar från den amerikanska filosofen George Herbert Meads arbete samt undervisning inom Chicagoskolan. Sedan var det hans lärning Herbert Blumer som satte sin prägel på detta begrepp i slutet av 1930-talet (Charon 1992; Lindblom 2011). Symbolisk interaktionism är en teori som grundar sig i tre påståenden. I det första

utgår man från att människor behandlar saker och ting utifrån vilken innebörd och mening det har för dem. Den andra innebär att saker och ting får sin mening genom det sociala samspelet. Den tredje betydelsefulla delen av teorin handlar om att den mening som saker och ting har förändras genom olika tolkningsprocesser som inträffar i mötet mellan individer och i samband med det som finns och händer i deras omvärld (Charon 1992 s.23 f.).

Symbolisk interaktionism är en användbar teori när man vill studera mänskligt beteende och gruppprocesser. Med andra ord hur människan och gruppen blir en del av samhället, men även hur individer och grupper kan hamna utanför och ses som avvikande. Människors olika grupptillhörigheter ger upphov till olika perspektiv och tolkningar av verkligheten som vi använder för att kunna orientera oss (Lindblom 2011, s.36). När Mead analyserade samhället talade han om människors förmåga till rollövertagande som en viktig del av denna teori. Rollövertagandet innebär förmågan att se situationen ur den andras perspektiv, att förstå omvärlden genom andra individers eller gruppers synvinklar och att kunna styra sina egna handlingar utifrån dessa (Charon 1992, s.149). Det är genom en symbolisk interaktion med sig själv som individer kan urskilja hur andra ser på saker och ting och hur deras perspektiv fungerar (ibid).

Den grundläggande idén kring begreppet *symbol* i symbolisk interaktionism är att vi kan samspela med varandra med hjälp av språk, gester, minspel, ord och andra symboler som vi lärt oss att lägga specifik mening i. Teorin betonar vidare att individen är utrustad med problemlösande förmågor och att vi alltid medvetet försöker förstå vad som sker inom oss och i vår omvärld (Lindblom, 2011; Charon 1992). Inom symbolisk interaktionism menar man att samspelet mellan människor blir avgörande för hur vi skapar det samhälle vi lever i (Lindblom 2011, s.36). Med olika sanktioner och kontrollapparater skapas en social ordning som samtidigt används för att upptäcka människor som avviker från den. På så sätt kan man se till att de rättar in sig i ledet igen, det vill säga att alla individer följer samhällets eller en specifik social grups uppfattning om ”normalitet” (ibid).

4.2 Normalitet och avvikelser

Begreppet ”normal” började användas under 1800-talet som synonym till ”vanlig” eller ”typisk” (Svensson 2007, s.18). Innan dess, under 1700- och början på 1800-talet, började man intressera sig allt mer i att mäta och räkna in olika aspekter hos befolkningen. Med hjälp

av sådan statistik kunde man sedan komma fram till konkreta föreställningar om ”den normale individen”. Ett sätt att tolka det normala var att definiera det som var det rätta, det goda eller det friska (ibid).

Som individer i ett samhälle socialiseras vi in i det normala. Vi prövar och omprövar sätt att vara och att tänka på när vi interagerar med varandra och på så sätt utvecklar vi en normalitet (Svensson 2007 s.20). Normalitet kan definieras på olika sätt. Inom sociologin handlar det om vilka kollektiva förväntningar som finns och vad som är kulturellt önskvärt (ibid).

Föreställningar som ter sig naturliga eller självklara och är gemensamma för en större grupp människor i ett socialt sammanhang anses vara det normala (Westerlund, 2012, s.37).

Normaliteten är dock aldrig homogen. Alla i ett samhälle, bestående av flera olika grupper och sociala kontexter, kan aldrig ha samma uppfattningar om normer, alla anses inte heller vara normala (Svensson 2007, s.19). Uppfattningen om normalitet innebär att det alltid kommer finnas avvikelser. Normen är alltid närvarande men den är kontextbunden vilket innebär att det finns motstridiga uppfattningar och tolkningar. I varje sammanhang finns både normalitet och avvikelse. Människor lägger märke till det som är annorlunda, det påkallar uppmärksamhet och utgör ett hot mot det normala, men möjliggör också förändring. Det normala definieras genom det avvikande, utan avvikelsen blir inte det normala synligt (Svensson 2007; Westerlund 2012).

Framställningen av att normalitet är situationsberoende innebär att en individ kan framstå som normal i en viss miljö eller sammanhang men upplevas som avvikande i en annan. Människan uppfattar världen utifrån det som är historiskt och kulturellt konstruerat, vilket innebär att det hade kunnat vara annorlunda eller så kan det förändras över tid (Svensson 2007, s.19). Kerstin Svensson (2007, s.20 f.) skriver om normer och normalitet i socialt arbete och betonar att socialt arbete är en normaliseringspraktik, det är en verksamhet som strävar mot det normala. Socionomers vilja att hjälpa människor handlar ofta om en vilja att stötta individer som inte har tillgång till det som anses vara normalt.

5. Resultat och Analys

I följande kapitel kommer jag att presentera och analysera insamlad empiri som består av enskilda intervjuer med fem socialsekreterare. Empirin kommer att analyseras med hjälp av teorier, analytiska begrepp och tidigare forskning.

5.1 Presentation av intervjudeltagarna

Socialsekreterarna som deltog i intervjustudien fick börja med att beskriva deras professionella bakgrund. För två av intervjupersonerna fanns intresset för att arbeta med barn och unga innan de började utbildningen. Det som förvånade de var den omfattande föräldrakontakten som krävdes i arbetet med ungdomar men de redogjorde också för vikten av en god kontakt med föräldrar i sitt arbete. Tre intervjupersoner uppgav att de tyckte föräldrakontakten och samarbetet med familjen var den mest intressanta och givande delen av arbetet. Intervjudeltagarna har arbetat som socialsekreterare under en längre tid, den kortaste tidsperioden som angavs var två år och den längsta i fem år. I intervjuerna blev det tydligt att socialsekreterarna arbetar intensivt med flera ärenden samtidigt och kan därför anses ha mycket kunskap och många olika erfarenheter samt upplevelser i mötet med ungdomar och deras föräldrar. För att bevara anonymiteten av intervjupersonerna i denna studie och samtidigt kunna redogöra för deras olika utsagor kommer de vidare att benämnas som IP:1–5

5.2 Bristande rollövertagande mellan socialtjänsten och föräldrar

Detta avsnitt handlar om socialsekreterarnas beskrivningar av interaktionen mellan dem och föräldrar till tonårsbarn som sökt stöd hos socialtjänsten. Med utgångspunkt i rollövertagande som en del av den symboliska interaktionismen är det relevant att redogöra för hur socialsekreterarna skapar sig en förståelse av föräldrarnas perspektiv samt hur de beskriver implementeringen av sina perspektiv i familjernas liv (Charon, 1992).

I citatet nedan beskriver socialsekreteraren att denne har, utifrån sina erfarenheter, bildat sig en uppfattning om att föräldrar inte alltid förstår hur socialtjänsten fungerar eller vilket perspektiv de arbetar utifrån när de syftar till att ge familjer stöd.

IP1: Många föräldrar får ju en missuppfattning kring socialtjänsten. Antingen reagerar dom på ett sätt som innebär att dom inte vill ha någonting med socialtjänsten att göra och att vi bara förstör människors liv. Eller så tänker dom att vi ska göra allt jobb. Om det handlar om insatser så vill inte vissa föräldrar att dom själva ska behöva göra något arbete utan att det ska ligga på socialtjänsten. I vissa fall vill dom att man i princip ska ta deras barn om det är så att barnet är jobbigt.

Det går att tolka socialsekreterarens beskrivning på ett sätt som innebär att föräldrar inte förmår sig göra ett rollövertagande i mötet med socialtjänsten. En av grundsatserna i symbolisk interaktionism innebär att människor behandlar saker och ting utifrån vilken innebörd det har för dem (Charon 1992). Grupper och individer som socialtjänsten kommer i kontakt med upplevs alltså tillskriva dem en negativ innebörd. Det bidrar till en föreställning om att det blir känslomässigt laddat att några som för dem är okända individer ska gå in och granska deras familj, för att de på något sätt har anklagats för att ha gjort fel. Socialtjänsten symboliseras med ”förstörelse av deras liv” (se citat ovan) på grund av kontrollerande funktioner som pekar ut avvikelser (Svensson 2007).

Socialtjänsten och föräldrar agerar utifrån olika meningar som de tillskriver situationer. Om man ser till ytterligare en utgångspunkt i symbolisk interaktionism, att saker och ting får sin mening genom det sociala samspelet, beskriver socialsekreteraren i citatet nedan att det är föräldrarnas sociala samspel med sitt barn som blir avgörande för hur de tolkar situationen som de befinner sig i (ibid).

IP5: Föräldrar blir ju väldigt arga eller frustrerade när dom inte kan inte förstå varför vi inte bedömer situationen på samma sätt som dom gör. Jag förstår att det blir jobbigt, för dom har ju varit med ungdomen eller barnet hela vägen tills dess att denne blivit tonåring.

IP5 har genom en symbolisk interaktion skapat en förståelse för hur dennes agerande kan upplevas av föräldrarna (Charon 1992). När det hela tiden finns en bristande förmåga till rollövertagande i samspelet mellan socialtjänsten och föräldrar blir uppfattningar kring normalitet och avvikelse allt synligare. Socialsekreterarens beskrivning ger ifrån en antydning om att socialtjänstens tolkning alltid är den ”rätta” och att det är föräldrarna som har

missförstått. Vilket kan bero på att de finner stöd för sina bedömningar och beslut i lagar och regler, som är en del av de samhälleliga sanktioner som används för att kontrollera människor (Lindblom 2011).

Socialsekreterarna som deltagit i denna studie verkar däremot försöka att se situationen utifrån familjens perspektiv och beskriver hur deras meningsskiljaktigheter kan utspela sig i interaktionen. Nedan följer ett citat som visar att det än en gång blir tydligt att socialtjänsten och familjerna värdesätter olika sorters symboler som kan vara till hjälp i situationen.

IP4: Får man inte det praktiska att gå ihop, om man tänker exempelvis Maslows behovstrappa och att dom grundläggande behoven inte är uppfyllda då är det ju ingen idé att prata om det här med liksom självförverkligande och hur man ska undvika eller jobba med konflikterna i familjen. För att konflikterna handlar ofta om det som är längst ned i denna behovstrappa.

Socialtjänsten vill hjälpa föräldrar och tonårsbarn genom insatser som kan stärka deras familjerelationerna (Socialstyrelsen 2018a). Föräldrarna är dock i större behov av att få de grundläggande behoven uppfyllda, de värdesätter praktiska symboler som mat och hushåll och ser att tillgången till detta kan lösa deras konflikter. I samband med IP4:as koppling till Maslows behovstrappa (se citatet ovan) talar denne om sin uppfattning kring vilket slags föräldrastöd som behövs i dagens samhälle. Socialsekreteraren nämner då att denne tror att föräldrarna själva anser sig vara i större behov av stödsatser i form av hjälp med matlagning och städning etc. Om de kan få hjälp i sitt vardagsliv kommer det, enligt socialsekreteraren, att bidra till att konflikterna i hemmet minskar. IP4 hänvisar vidare i sin intervju att denne, utifrån egna erfarenheter, upplever att föräldrar visar större uppskattning av att bli beviljade insatser i form av exempelvis ekonomiskt bistånd.

Flera av socialsekreterarna talade i samband med en förståelse av föräldrarnas perspektiv om sina upplevelser av vilka känslouttryck som synliggörs i interaktionen mellan de och föräldrarna. I citatet nedan återger IP2 en beskrivning av sådana omständigheter.

IP2 pekar på att det är föräldrarnas kännedom kring hur andra grupper, i detta fall familjer, får hjälp av socialtjänsten som bildar en uppfattning om vad som kan anses vara normalt att förvänta sig. Socialsekreteraren som i detta fall arbetar i ett socialt utsatt område, talar alltså för att det är en normalitet för familjerna att prata med varandra om deras möte med

socialtjänsten, detta medan det anses vara en normalitet inom andra samhällsområden att inte tala om att de har kontakt med socialtjänsten.

IP2: Dom känner väl också någon slags hopplöshet i den situationen som dom lever i. (...) Föräldrar kanske ser vad andra familjer får för stöd och förstår inte varför våran bedömning blir annorlunda i deras familj. Att behöva förklara det för en familj som befinner sig i en av deras *värsta* situationer ... Det kommer dom aldrig kunna förstå. Många gånger blir dom blinda för det och hör inte vad vi säger.

Socialtjänsten möter många olika behov hos ungdomar och deras familjer och socialsekreteraren i citatet ovan berättar att det inte alltid är så att deras tolkningar stämmer överens med familjernas uppfattningar. IP2 har en empatisk inlevelse i sin beskrivning av oförståelsen och den bristande kommunikationen som kan finnas kring socialtjänstens arbete. En del av socialtjänstens arbete är att ta hänsyn till de berörda personers erfarenhet och önskemål (Socialstyrelsen 2018b). Socialsekreteraren i citatet ovan redogör dock indirekt även för en egen känsla av hopplöshet när det ömsesidiga rollövertagandet brister. Användningen av metaforer där föräldrarna upplevs vara blinda och döva (se citat ovan) kan innebära att brister i interaktionsprocessen mellan socialsekreterare och föräldrar blir en utmaning i det sociala arbetet.

I samtliga utdrag från socialsekreterarna i detta avsnitt (IP1, IP5, IP4 & IP2) återfinns beskrivningar där de tillkännager olika symboler som blir av betydelse i samspelet mellan dem och föräldrarna. Språket, det som sägs samt vilka olika gester som uppmärksammas i deras möten, blir avgörande för om det finns en förmåga till rollövertagande (Charon 1992). För att kunna se eller förstå något utifrån någon annans perspektiv måste man även tillkännage de olika aktörernas syn på normalitet. Vilket blir en utmaning i parternas symboliska interaktion eftersom socialtjänsten och familjen infinner sig i deras skilda roller och, utifrån beskrivningarna, har de skilda uppfattningar om samspelet med varandra (Svensson 2007). Socialsekreterarnas förståelse blir också snarlik de resonemang som återfinns i föräldrastödsutredningen (SOU 2008:131) att det på grund av olika samhällskrav idag kan vara svårt att vara förälder till ett barn i tonåren. Samhället har förändrats och det finns många aspekter kring ungdomstiden som föräldrar inte känner till idag (Sjöblom 2002). Dessutom anses det redan vara en utmaning att möta samhällets förväntningar och få

vardagslivet att gå ihop eftersom man idag förväntas klara av att ha heltidsarbete, ett rikt socialt liv, väl inrett hem och samtidigt vara den ”perfekta” föräldern (SOU 2008:131).

5.2.1 Det ideala rollövertagandet mellan socialtjänsten och föräldrar enligt socialsekreterarna

I detta avsnitt följer en kortare analys av vad socialsekreterarna beskriver som det ideala rolltagandet samt hur de önskar få till ett bra samarbete med familjerna. Eftersom denna studie i första hand vill belysa vilka svårigheter socialsekreterare upplever i interaktionen mellan de och föräldrar finner jag även att det blir viktigt att skapa en vidare förståelse kring vilka omständigheter som de kan komma att jämföra svårigheterna med.

I citatet nedan återger socialsekreteraren en beskrivning av hur denne upplever sitt arbete när det finns ett fungerande rollövertagande mellan socialtjänsten och föräldrar.

IP3: Det blir en helt annan öppenhet när man möter familjer som är villiga att ta emot hjälpen som vi kan erbjuda dem. Vi vill ju ge hjälp till människor som vill ha hjälp för då pratar vi ju om samma sak hela tiden. Personer får ofta det som behövs på ett bättre sätt om de är motiverade och medvetna om vad som händer.

IP3 redogör för att familjer som anpassar sig efter socialtjänstens meningsskapande kan bäst få den hjälp de behöver. I diskussioner om föräldrastöd lyfter flera av intervjupersonerna fram argument om att lägga ned mer tid på att utbilda allmänheten kring socialtjänstens arbete med individer och familjer. I citatet nedan följer en av socialsekreterarnas beskrivning kring sin önskan om att samhället ska informera föräldrar om socialtjänstens verksamhet i ett förebyggande universellt föräldrastöd.

IP2: Det borde finnas förebyggande arbete som är obligatorisk för alla föräldrar med barn. Som de kan få redan innan barnen blir tonåringar. Att de får omfattande information om vår verksamhet helt enkelt. Då när familjer väl blir aktuella här så finns det ju något som både vi och dom kan hänvisa till.

Socialsekreterarens utsaga kan kopplas till det Svensson (2007) skriver om normer som kollektiva förväntningar och som något som är kulturellt önskvärt. Utbildningen skulle i detta

fall, enligt socialsekreterarna, fungera som en omprövning av individers sätt att vara och tänka på när de interagerar med socialtjänsten och på så sätt kan de utveckla en större ömsesidighet. I socialsekreterarens utdrag ovan poängterar IP2 att det skulle underlätta interaktionen och arbetet tillsammans med föräldrarna. Höjer (2012) redogör också för förståelsen kring föräldrarnas upplevelser av mötet med socialtjänsten, där hon skriver om att det är sättet som hjälpen ges på som blir avgörande för hur innehållet i en stödinsats uppfattas. Rollövertagandet skulle därmed bli en förenklad process om samtliga parter i ett ärende värdesätter symbolerna, språk, ord, gester och normer, som man använder för att tala om stöd och hjälp, på samma sätt.

I citaten nedan beskriver socialsekreterarna att socialtjänsten och föräldrarna till tonårsbarn kan ha olika uppfattningar kring konflikterna som pågår och hur pass allvarlig familjernas situation är. Många reaktioner är kontextbundna. Exempelvis kan det handla om det som IP1 beskriver som ett icke-fungerande rollövertagande mellan ungdom och förälder, något som socialsekreteraren dock upplever vara en normal beskrivning av en familjesituation. I likhet med vad tidigare forskning tagit fram om att tonåringar utmanar sina föräldrar och testar gränser eller sluter sig inom sig själva och på grund av detta kan föräldrar ha svårt för att veta hur de ska förhålla sig till situationerna de ställs inför (SOU 2008:131, jfr Steinberg 2001).

IP1: Det handlar ju mycket om att ungdomarna vill göra saker som föräldrarna inte vill att dom ska göra. Det kan också vara tvärtom att föräldrarna gör saker som ungdomen inte vill att dom ska göra. Föräldrarna säger ofta att dom inte kan kontrollera sina barn, att ungdomen inte lyssnar eller gör som dom vill, dom följer inte regler i hemmet eller är ute och ränner.

IP5: När man har jobbat med ungdomar inom socialtjänsten ett tag och man har många olika typer av ärenden, då kan det bli svårt för oss att se det akuta. Det som är akut för föräldrarna kanske inte stämmer överens med det som socialtjänsten tycker är akut.

Charon (1992) skriver om en tredje grundsats i symbolisk interaktionism som innebär att den mening som saker och ting har förändras genom olika tolkningsprocesser som inträffar i mötet mellan individer och i samband med det som finns och händer i deras omvärld. Socialtjänsten kan stödja föräldrar i deras föräldraskap och därför blir det desto viktigare att få

till ett bra samarbete med föräldrar och ha förmågan att upplysa dem om vilken stor betydelse de har i ungdomarnas liv (Alfredsson, Broberg & Axberg 2015; Karlsson 2000; Lozic 2016; Sjöblom et al. 2011).

5.3 Socialsekreterarnas beskrivningar av normalitet och arbetet med föräldrar som avviker från normen

Detta avsnitt handlar om hur socialsekreterarna betraktar de olika typerna av problematik som finns inom en familj. Genom att analysera uppfattningar kring normalitet och avvikelser i socialt arbete går det även att synliggöra hur detta kan påverka samspelet mellan socialsekreterare och klienter och hur det formar socialtjänstens arbete (Svensson 2007).

Nedan beskriver socialsekreteraren på nytt att olika spänningar i relationen mellan föräldrar och tonårsbarn är något som denne upplever som normalt i sitt arbete.

IP3: Jag tror inte det finns något ärende där det inte förekommer problem mellan förälder och barn men det kan vara på väldigt olika sätt. Det kan vara familjens jättefina relation som blir en del av problemet för att då kanske de lever i förnekelse. Barn påverkas också väldigt mycket av familjeförhållanden där det pågår ständiga konflikter mellan föräldrarna.

När barn går igenom puberteten blir det en del av normaliteten att det uppstår komplikationer i deras familjereationer (Steinberg 2014). Däremot går det att tolka en del av IP3:s utsaga som att samtliga typer av konflikter bidrar till att synliggöra någon form av avvikelse. I sitt utdrag beskriver socialsekreteraren en familjesituation som i en miljö kan uppfattas som väldigt positiv men som i andra sammanhang upplevs som avvikande (Svensson 2007).

Charon (1992) skriver att människor formas i samspelet med andra, det är i interaktionen som var och en utformar sitt sätt att tänka, känna och vara, detta med hjälp av symboler som blir mest betydelsefulla i deras situation. Socialsekreterarna som deltog i denna studie nämnde upprepade gånger att situationer i deras arbete kunde se mycket olika ut och att interaktionen mellan dem och klienterna kunde skilja sig beroende på vilka personer det var de mötte. Begreppen normalitet och avvikelse har betydelse för hur socialsekreterarna beskriver sina upplevelser i ”lätta” och ”svåra” ärenden. Forsberg (2010) skriver om att det i dagens

samhälle finns en uppfattning om att skaffa barn är ett livsavgörande beslut och med eviga band till en annan individ ska det därför vara mer eller mindre omöjligt att avsäga sig ett föräldraskap. När man ser till socialsekreterarnas utsagor nedan tydliggörs det att detta synsätt har satt sin prägel på deras arbete.

IP1: Föräldrarna tycker att dom har försökt *allt* men vi säger ofta ”nej ni måste försöka lite till”. Då kan vi rekommendera familjebehandling eller dylikt för att vi måste också testa *allt* och uttömma alla möjligheter, innan vi ens kan börja fundera på någon form av placering.

IP3: Det sista vi gör när föräldrarna ber om att få sin ungdom placerad, det är att *placera*. För att då jobbar vi väldigt mycket med att försöka tala om för dom att man inte kan säga så, utan det är *ni* som har föräldraansvaret.

Samhället lägger stor vikt vid att det är föräldrar eller andra närstående till barnen som i allra första hand ska ta hand om barnen, eftersom det är så det alltid sett ut. Det är en norm som är historisk och kulturellt konstruerad (Svensson 2007). Socialtjänstens arbete baseras på resultat som forskning tagit fram och däribland har det visat sig, samt blivit en del av normaliteten, att det alltid är barnets bästa att få uppfostras av och leva tillsammans med sin familj (Socialstyrelsen 2018b). De öppenvårdsinsatser som familjerna kan ta del av innebär att man på olika sätt vill genomföra arbetet med ungdomar och deras familjer på hemmaplan, det ska vara ett bättre alternativ till placeringar och institutionsvård (Forkby 2005). IP1 och IP3 redogör dock för erfarenheter som tyder på att familjer idag inte har samma uppfattning som de vad gäller insatser. Normalitet som något situationsberoende blir desto tydligare i ett samhälle som har förändrats mycket under en kortare tid (Karlsson 2000; Svensson 2007).

Flera av socialsekreterarna talade i sina intervjuer om hur de arbetar med att bedöma bristande föräldraförmågor i ungdomsärenden. I citatet nedan redogör socialsekreteraren för att sådana bedömningar brukar ta utgångspunkt i att det finns normalitet och avvikelser i allt. Genom att belysa det normala i familjen kan detta kompensera för avvikande beteenden hos föräldrarna.

IP2: Ribban blir ju till slut inte lika hög vad gäller kraven som man ställer på föräldrarna. Men det finns inte en typisk bild av vad som är en bra förälder. Det förändras också, det finns så mycket som påverkar vad en bra förälder är.

Den högsta ribban blir således den samhälleliga tolkningen av normalitet, vilket skulle innebära att socialsekreterarna inte finner något avvikande i föräldrarnas förmågor. Socialsekreteraren i citatet ovan utgår ifrån sina egna erfarenheter om att det inte går att förvänta sig en fullständig normalitet i deras ärenden. Det går också att tolka IP2:s uppfattningar som ett antagande om att när familjer kommer i kontakt med socialtjänsten klassificeras de som avvikande i förhållande till de samhälleliga normerna. När man ser till IP1 och IP3:s utsagor på föregående sida går det att tyda att socialsekreterarna från början har en tydlig bild på vad en bra förälder är. De är de som framstår som mest ansvarsfulla i omsorgen av sina barn. I citaten nedan kan man däremot se att socialsekreterarna upplever att de anpassar denna bild utifrån möten med familjer som bedöms ha olika kapaciteter.

IP4: Man måste vara professionell. Vi diskuterar väldigt ofta vad *är* ett gott föräldraskap och då öppnar vi hela tiden upp för ”good enough”; ja det är det här som är lite problematiskt men de har det här som kompenserar för det.

IP5: Det blir ju lite av en ”good enough” ribba. Ja det kanske inte är det *ultima* men det funkar för den här familjen.

Socialsekreterarnas utdrag återger en beskrivning av vad det innebär att göra en professionell bedömning av familjernas förmågor och att de i dessa fall inte alltid håller lika hårt på normerna som samhället har kring de mest ansvarsfulla föräldrarna. I socialsekreterarnas kompetens ingår empatisk förmåga, att kunna identifiera familjens problematik och att kritiskt kunna värdera information (Socialstyrelsen 2018a). Sjöblom (2002) skriver att det är socialtjänstens uppgift att bedöma vilka former av familjeliv och föräldraskap som kan klassificeras som normala samt vilka omständigheter barn och unga ska skyddas ifrån. När man ser till IP4 och IP5:s utsagor ovan verkar det som att föreställningarna om vad som är ett gott föräldraskap kan variera beroende på vilken problematik socialsekreterarna möter. Socialsekreterarna vill visa på att det kan finnas ett mellanting i familjers olika situationer. Genom att använda termen ”good enough” (se citat ovan) behöver de inte göra bedömningar utifrån ett antingen eller perspektiv som socialsekreteraren i citatet nedan beskriver som en norm som innebär att man ska vara världens bästa förälder för annars är man otillräcklig.

IP3: När det är mycket strul mellan ungdomar och föräldrar vill familjen helst inte prata om det. Istället säger dom till oss att allt är bra och försöker övertala oss om att dom är världens bästa föräldrar. Men det är ingen som är *världens bästa* förälder och det kommer ingen kunna uppnå heller. Det finns alltid saker man skulle kunna göra annorlunda, så är det att vara människa. (...) Skam är nog en stor del i varför man inte vill prata om det och när man inte vill prata så är det svårt att göra något annorlunda.

När IP3 beskriver sina erfarenheter av möten med familjer där problem har funnits under en längre tid och det har gått så långt att föräldrar och tonåringar har utvecklat väldigt svåra relationer till varandra talar socialsekreteraren om att det kan vara väldigt svårt att motivera dem till att ta emot frivilliga insatser. Socialsekreteraren redogör också för att det finns flera aspekter i interaktionen med familjer där denne upplever att de känner skam över att saker och ting inte fungerar hemma. Att uppfattningen om normalitet styr våra interaktioner innebär att människor hela tiden uppmärksammar avvikelser vilket kan få stora konsekvenser för individerna som avviker (Westerlund 2012). Dagens samhälle målar upp en bild av att det som är ”perfekt” är det som är normalt och det är vad människor bör sträva efter (SOU 2008:131). IP3 beskriver också att detta även tycks vara något som påverkar föräldrarna som socialtjänsten kommer i kontakt med. Känslan av skam och oviljan att visa andra att allt inte är perfekt gör att det blir desto svårare för människor att be om hjälp i ett tidigt skede. I likhet med det som Socialstyrelsen (1998) och Sjöblom (2002) lyfter fram i tidigare forskning kommer socialtjänsten ofta i kontakt med eller får kännedom om ungdomars och familjers problematik när situationen har pågått under en längre tid. Flera av socialsekreterarna som intervjuades i denna studie uttryckte att de var väl medvetna om utmaningarna som familjerna står inför i situationer där de har försökt allt på egen hand. När de sedan söker sig till socialtjänsten är relationen mellan ungdom och förälder rätt ansträngd, de har gett upp på varandra.

Socialsekreterarna i citaten nedan återger beskrivningar kring föräldrarnas utsagor när de kommer i kontakt med socialtjänsten och befinner sig i ett ansträngt förhållande till sitt tonårsbarn.

IP2: Föräldrar kan uttrycka sig ganska klart kring situationen och då kan man få höra, ” vaddå varför ska jag förändra mig” eller ”det är inte jag som är felet”. De

känner ofta att de inte har tid, dom tycker det är onödigt och att det inte är något sådant som behövs.

IP5: ” Vi har försökt allt, jag orkar inte längre.” ”Det här är ert problem nu”.

Beskrivningarna av föräldrarnas utsagor ovan har stora likheter med det som socialsekreterarna som medverkade i Sjöbloms (2002) studie redogjorde för, där hon skriver att detta är föräldrar som i någon slags desperation överger sina ungdomar och önskar att samhället ska ta över ansvaret för dem.

Samtliga socialsekreterare som deltog i denna studie beskrev omständigheter där deras personliga känslor och uppfattningar av föräldrarollen ibland påverkade deras professionella förhållningssätt. I citatet nedan uppmärksammar en av socialsekreterarna hur dessa aspekter kan påverka deras arbete.

IP4: Man får inte glömma bort rättssäkerheten för föräldrar som kanske vill ha sitt barn placerat. Vi måste ju ta emot det som en ansökan och på så sätt utreda det. Om vi ger avslag har de rätt att överklaga och få saken prövad i högre instans om de vill. Jag tror att det är något man många gånger missar i detta arbete. Det är svårt att upplysa människor om deras rättigheter när man inte håller med om deras bedömningar.

Det är samhälleliga normer som styr socialtjänstens praktik genom att ange lagar, regler och riktlinjer för vilka förväntningar som finns på människor. Dessa aspekter har ett övertag som innebär att klienterna inte kan anpassa sina önskemål kring deras omständigheter precis hur de vill. Socialsekreterarna upplever att de kan använda sig av anpassningsbara metoder för avvikelser som de möter i sitt arbete. En norm som socialsekreterarna däremot strävar efter att förmedla i varje ärende det är att föräldrar behöver förstå vilket ansvar de har och hur viktig deras relation till barnet är.

5.4 Hur ska ansvarsfördelningen se ut enligt socialsekreterarna

Detta avsnitt handlar om socialsekreterarnas upplevelser kring ansvarsfördelningen mellan socialtjänsten och familjen. Det är möjligt att koppla samtliga teoretiska perspektiv till

socialsekreterarnas olika utsagor om vem det är som ska ansvara för barn och unga i dagens samhälle.

I citatet nedan talar socialsekreteraren om sina egna erfarenheter och uppfattningar kring hur föräldrar ser på ansvarsfördelningen.

IP1: Föräldrar vet ju att de ska ansvara för sina barn och i de flesta fall vill nog alla föräldrar ansvara för sina barn. Men när de stöter på problem så är det lättare för dem att tänka att det är samhällets ansvar att lösa problemen.

IP1 beskriver lite senare att det är Sveriges generösa välfärd som skapar en missuppfattning kring ansvarsfördelningen mellan samhälle och familjen. Socialtjänstens arbete kretsar dock kring att finna sätt som stärker föräldrarna i sin föräldraroll och prioriterar lösningar som man kan arbeta med på hemmaplan (Socialstyrelsen 2018b). I citatet nedan beskriver socialsekreteraren sina erfarenheter av hur interaktionen mellan socialtjänsten och föräldrar som vill avsäga sig ansvaret för sina barn går till.

IP3: Jag har erfarenhet av fall där föräldrarna upprepade gånger ber om att få sitt barn placerat och det är väldigt svårt att samarbeta med sådana individer. Men det är väldigt viktigt att prata med dem om vad en placering innebär. För det är ju inte det allra bästa att placera ett barn, det är sällan som det egentligen fungerar bra. Det bästa är ju att få in nätverket.

IP3 redogör för att det i sådana situationer blir svårt att få till ett bra samarbete eftersom det finns delade meningar kring vad som är familjemedlemmarnas avvikande beteende. Flera av socialsekreterarna berättar om sina upplevelser av att föräldrarna endast ser ungdomens beteende som problematiskt medan socialtjänsten även kollar på hur föräldrarna hanterar ungdomen i dessa situationer. I citatet nedan talar IP2 om sina upplevelser av när ansvarsöverlämning leder till en bedömning kring dålig föräldraförmåga.

IP2: Föräldrar lägger ansvaret på oss istället för att själva se över vad dom kan göra åt situationen. Det handlar mycket om det här agerandet i ungdomens liv, vad har föräldrarna gjort, eller vad gör föräldrarna? När dom är ute sent på nätterna, vad gör föräldrarna då? Många gånger så hamnar det i våra knän. ”Nu

är han ute flera nätter vi kan inte sova vi kan inte göra någonting, ni måste ta han.” och då blir det lite såhär, ja men vad har ni gjort?

Socialsekreteraren fortsätter sedan att beskriva flera omständigheter som föräldrar och socialtjänsten värderar på olika sätt. Enligt IP2 talar föräldrarna om olika faktorer som gör att de inte kan ta ansvar för sitt barn, det kan handla om att de har flera barn att ta hand om eller att de exempelvis jobbar under nätterna och har inte tid att hålla koll på ungdomen på grund av detta. I interaktionen handlar det än en gång om olika tolkningar av individernas verklighet. Socialtjänstens stöd till föräldrar handlar till stor del om att informera och belysa dem om vilken kunskap de har kring familjernas situationer. Genom att tala om vad placeringar innebär och vilka konsekvenser det får för ungdomen vill man att föräldrarna ska ändra sina åsikter om att placera barnet och istället kunna ta hjälp av andra i familjen (se citat IP3, s.33).

I likhet med det som IP4 talar om i citatet nedan påpekade flera av socialsekreterarna i denna studie, i samband med diskussionen kring ansvar, att deras arbete i familjerna inte ska pågå under en allt för lång tid. Eftersom det krävs rätt omfattande omständigheter för att socialtjänsten ska ingripa med tvångsvård förväntas ungdomar och föräldrar få tillräckligt med stöd för att klara sig på egen hand när socialtjänstens utredning avslutas (Socialstyrelsen 2018a).

IP4: Det är viktigt att informera föräldrarna om deras ansvar samtidigt som man också behöver lyssna in dem. Vi måste lyssna in deras oro och försöka få dem att förstå hur viktiga dom är. För det är familjen som finns kvar sen när socialtjänsten inte är delaktiga längre.

Utsagan från IP4 kan också tolkas som ett tillkännagivande om att socialtjänsten inte heller vill eller kan ta på sig hela ansvaret för att ta hand om ungdomen när föräldrarna inte kan det. Socialsekreterarna finner stöd för sina argument i de lagar och riktlinjer som ska följas i arbetet med familjer och poängterar flera gånger att det är viktigt att involvera nätverket för att på så sätt hitta lösningar i hur man eventuellt skulle kunna avlasta föräldrarna. Socialsekreterarnas åsikter kring föräldraansvar återfinns även i den tidigare forskningen kring familjerelationer. Man anser att föräldrar behöver följa och uppmuntra de unga, även under omständigheter där de inte förstår vart vägen bär eller vad målet för deras livsprojekt är.

Att ha föräldrar som finns där för sin ungdom under den svåra tonårsperioden kan sedan bli avgörande för hur de tar sig an den förlängda ungdomstiden och den senare vuxenvärlden (Alfredson, Broberg & Axberg 2015; Coleman 1997; Karlsson 2000; Lozic 2016; Sjöblom 2002).

I denna studie tydliggjordes det att socialsekreterarna upplever att rollen som de tillskrivs av andra grupper i samhället inte stämmer överens med arbetet som de önskar att genomföra. I utdragen nedan återger IP2 och IP4 sina beskrivningar av hur det kan kännas när en stor del av ansvaret läggs på deras axlar.

IP2: Föräldrar får ofta en uppfattning om att vi blir några slags beställare som dom kan lägga in sin beställning hos. ”Det här vill vi, vi vill att ni placerar honom eller henne”. De förstår inte att vi har riktlinjer för vad vi kan göra i olika lägen.

IP4: Andra aktörer, som blir delaktiga i familjen, dom ger ju familjen en uppfattning om att det är socialtjänsten som ansvarar för det mesta. Men sedan kontaktar ungdomen eller föräldrarna oss och då behöver vi säga att vi inte alls har möjlighet att påverka det. Vi har ju det yttersta ansvaret när det gäller *att skydda barnet*. Jag har inte möjlighet att sitta och leta större bostad till familjen.

Eftersom den allmänna uppfattningen ofta är att det sociala arbetet ska hjälpa och stötta människor som inte har tillgång till det som anses vara normalt lägger andra grupper i samhället mening i flera olika symboler som de kopplar till socialtjänsten (Lindblom 2011; Svensson 2007). Socialsekreterarna återger exempel som kan handla om att föräldrar i ett möte med skolan pratar om att de har en ansträngd ekonomi eller en svår bostadssituation, sådana ord kopplas då till socialtjänsten och därför hänvisar dem familjen dit. Socialtjänsten utgörs av en grupp med individer som genom ett samspel med varandra kan lägga vikt i olika symboler som får betydelse i deras arbete (Charon 1992). Socialsekreterarna beskriver att de ofta diskuterar vad som står i lagarna, om hur de ska göra eller vilka riktlinjer som finns och är baserade på andras tidigare erfarenheter när situationer inte tydliggörs i lagen. På så sätt vet de sin roll i samhället men finner sedan att det blir en utmaning när andra inte förstår det på samma sätt.

I citatet nedan beskriver IP1 att det finns en delad mening hos denne själv i mötet med föräldrar som går emot de samhälleliga normerna och inte vill ta hand om sitt barn.

IP1: I vissa fall kanske man förstår men i vissa fall så tänker man, ”nej men skärp er nu. Ni är faktiskt föräldrar ni har satt det här barnet till världen och då har *ni* ett *ansvar* att uppfostra barnet också. I vått och torrt.” Jag tänker också många gånger, vad hade man gjort om socialtjänsten inte fanns? Då skulle man antagligen ha löst situationen själv.

Socialsekreteraren visar viss förståelse över att konflikter eller annan beteendeproblematik med ungdomen kan bli en stor utmaning för familjen att hantera. Dock verkar det som att IP1 anser att det livsavgörande beslutet om att ha huvudansvaret för någon annans liv, som de tog i samband med att de skaffade barn, väger tyngre under sådana omständigheter (Forsberg 2010). IP1 beskriver sedan att socialtjänstens existens är en del av normaliteten i samhället idag och upplever att det är på grund av detta som det blivit svårt för föräldrar att se deras egna roll och agerande som lösningen på familjens problem. Den historiska kontexten kring hur familjer tacklar sina problem har förändrats i samhället över tid (Svensson 2007).

Frågan kring ansvarsfördelning kan utifrån citatet nedan tolkas som ett stort hinder i interaktionsprocessen mellan samtliga parter som blir delaktiga i familjernas liv. IP3 redogör för sin uppfattning om att man lättare hade kunnat komma på lösningar tillsammans om man inte ägnade så mycket tid åt att diskutera vem som ansvarar för vad.

IP3: I många fall är det föräldrarna själva som sitter på lösningarna och vi kan missa det när vi och andra parter hela tiden ska bolla ansvarsfrågan mellan varandra.

Utifrån det som socialsekreteraren beskriver i citatet ovan verkar det som att ett fungerande samarbete med familjer och andra parter är av stor vikt. Trots att de kan ha skilda uppfattningar om normalitet, möjliggör deras interaktion med varandra för flera lösningsalternativ kring problematiken föräldrarna söker stöd för. Däremot är det tydligt att de föreställningar som anses självklara och gemensamma för större grupper i samhället blir avgörande för hur man bedömer normalitet och avvikelser (Westerlund 2012). När grupper i samhället har olika uppfattningar kring vad deras rolltagande och ansvarsområden innebär,

utgör det ett hinder för socialsekreterare och föräldrar till tonårsbarn att skapa sig en förståelse av varandras olika perspektiv kring normalitet, avvikelse och den symboliska innebörden.

6. Avslutande diskussion

I detta kapitel ska jag föra en avslutande diskussion som förtydligar och sammanfattar hur studiens frågeställningar har besvarats i förgående resultat- och analysavsnitt. Jag vill avsluta denna uppsats med att redogöra för vilka nya tankar som väckts under arbetets gång och lämna förslag till nya forskningsfrågor som kan bli intressanta att undersöka framöver.

Sammanfattningsvis kan vi av analysen urskilja att det finns särskilda aspekter som socialsekreterarna tycker är viktiga att belysa när det kommer till interaktionsprocessen, synen på normalitet och avvikelse samt ansvarsfördelningen mellan de och föräldrar till tonårsbarn.

6.1 Svårigheter i interaktionen mellan socialsekreterare och föräldrar till tonårsbarn.

De största svårigheterna i interaktionsprocessen anses vara parternas bristande förmåga till rollövertagande och att de enligt den symboliska interaktionismen inte kan visa förståelse för varandras olika perspektiv (Charon 1992). Genom att ha olika uppfattningar kring vad det är som sker i deras omvärld och befinna sig i olika samhälleliga kontexter, där ena parten utövar viss makt och bedömer individernas livssituation och den andra parten kan uppleva att de befinner sig i en utsatt livssituation, kan de inte heller värdesätta symboler på samma sätt. I dessa fall handlar det om olika tolkningar av språket, det som sägs i deras möten, och av gesterna, de insatser som blir möjliga att erbjuda. Socialsekreterare och föräldrar lägger åtskilda meningar i vad familjens relation har för betydelse och detta beror ofta på hur det sociala samspelet mellan barn och föräldrar ser ut.

Socialsekreterare utbildas för att förstå hur olika sociala problem konstrueras i samhället och sedan vad det finns för olika åtgärder kring dessa. Socialsekreterarna utgår från ett antagande om att socialtjänstens bedömningar är de ”rätta” och att det är föräldrarnas brist på kunskap kring deras arbete som bidrar till att det uppstår komplikationer. Sådana resonemang stämmer till viss del överens med hur föräldrastödsutredningen har utformat det universella

föräldrastödet (SOU 2008:131). Ett antagande om att barnen i den nya generationen har föräldrar som behöver mer kunskap om hur den nya ungdomstiden ser ut, därför vill man satsa på att utbilda föräldrar kring sådana svårigheter som ungdomar och de själva riskerar att stå inför under tonårstiden. Ett resonemang från den aktuella myndigheten blir således att om föräldrarna vet vad som sker i förväg kommer de kunna hantera situationen på ett bättre sätt. Det går även att finna sådana argument i socialsekreterarnas beskrivningar av det ideala rolltagandet, om familjer samt andra aktörer som socialtjänsten samarbetar med har god kännedom kring socialtjänstens arbete så kommer det att underlätta interaktionen som sker mellan de. Resultaten i denna studie pekar på att det alltid finns utmaningar i socialt arbete och att olika tolkningar av verkligheten utgör ett motstånd för samhällets strävan mot att alla ska följa samma normer.

6.2 Synen kring normalitet och avvikelser i arbetet med familjer.

Studien visar, i likhet med tidigare forskning, att när socialtjänsten kommer i kontakt med eller får kännedom om familjer för första gången har de ofta befunnit sig i ett ansträngt läge under en längre tid (Sjöblom, Tedhammar & Strauss 2011, jfr Socialstyrelsen 1998). Det kan, enligt socialsekreterarna, handla om att föräldrarna inte haft tillgång till ett ordentligt föräldrastöd innan barnet blivit tonåring, att det finns andra faktorer som indikerar sociala problem för familjen eller att föräldrarna upplever en skam över att allt inte är perfekt i familjen. Oavsett verkar det som att myndigheternas olika konstruktioner kring normalitet har ett inflytande i familjernas liv och i socialtjänstens arbete.

Socialsekreterarna beskriver, utifrån sina erfarenheter, att föräldrar uppfattar problematiken som något som grundar sig i ungdomens beteende eller att de har ständiga konflikter som handlar om praktiska hushållslösningar och därför kan de ofta inte se sin egna roll eller vilket inflytande de har i barnets liv. Det normala för föräldrarna blir således att söka efter någon form av avlastning och de önskar gärna att socialtjänsten hjälper till med det. Enligt socialsekreterarna kommer föräldrarna med egna förslag eller begäran om hur socialtjänsten kan hjälpa dem med deras problematik. Sådana förslag stämmer dock inte överens med det stöd som socialtjänsten i första hand vill ge ungdomar och deras föräldrar. Med den samhälleliga synen kring normalitet och ett arbete som baseras på att det alltid är föräldrar eller annan närstående familj som ska ta hand om barnet, betraktas de föräldrar som begär att

få sina barn placerade eller saknar förmågan att ta hand om barnet som avvikare.

Socialsekreterarna beskriver därmed att det krävs mycket arbete för att se till att föräldrarna tar sitt ansvar och rättar in sig i det normativa ledet igen (Lindblom 2011). ”Normala” och avvikande faktorer inom familjerna vägs till slut upp mot varandra och socialsekreterarna beskriver omständigheter i deras arbete som innebär att de strävar efter att kunna lyfta fram det positiva i familjen för att på så sätt uppmuntra föräldrarna och belysa de om vilken viktig roll de har i sina barns liv.

6.3 Ansvarsfördelningen mellan socialtjänsten och föräldrarna.

Socialsekreterare rättfärdigar sina bedömningar och ansvaret de bär genom att finna stöd i lagar och riktlinjer. Dessutom finns det en antydning i socialsekreterarnas utsagor om att socialtjänsten utgörs av en större grupp i samhället som skapar kollektiva förväntningar kring det som anses vara normalt och kan således styra över hur andra grupper i samhället bör bete sig (Westerlund 2012). Socialtjänsten har det yttersta ansvaret vad gäller att skydda barnet, dock framgår det att socialsekreterarna upplever att det läggs ett mycket större ansvar på dem när de ska hjälpa familjerna. Svensson (2007) skriver att det finns en allmän uppfattning om att det sociala arbetet som utförs i samhället är till för att hjälpa och stötta människor som inte har tillgång till det som anses vara normalt. Vilket innebär att andra aktörer och grupper i samhället lägger viss mening i flera olika symboler, ord, som de kopplar till socialtjänsten. Exempelvis dålig ekonomi eller svår bostadssituation, det är något andra grupper anser att de som arbetar som socialsekreterare ska kunna lösa. Resultatet i denna studie pekar på att det i dagens samhälle råder delade meningar om vad arbetet inom socialtjänstens individ- och familjeomsorg innebär. När man arbetar i en verksamhet som förespråkar normalitet och där mötet med individer ofta är till för att utreda och synliggöra avvikande beteenden, trots att individerna själva inte alltid upplever sig som avvikare, då kommer det att uppstå svårigheter i interaktionsprocessen och finnas olika uppfattningar kring ansvarsfördelningen.

6.4 Egna reflektioner

Syftet med denna studie var att undersöka och beskriva socialsekreterarnas upplevelser kring de svårigheter som finns i interaktionen mellan dem och föräldrar till tonårsbarn som söker stöd hos socialtjänsten, samt beskriva deras upplevelser av hur ansvarsfördelningen mellan parterna ska se ut. Med initiala funderingar kring hur relationen mellan ungdomar, föräldrar

och socialtjänsten utspelar sig har vi i denna studie haft möjlighet att ta del av socialtjänstens perspektiv, framförallt hur socialsekreterarna redogör för sina uppfattningar kring vilken kunskap och vilket förhållningssätt parterna har till varandra. Den genomgående återkopplingen till tidigare forskning som var möjlig i redogörelsen av socialsekreterarnas utsagor visar att deras perspektiv även kan vara överförbara i andra miljöer. Inom det sociala arbetets vetenskapliga fält blir det således tydligt att man har god kunskap om hur samhället betraktar socialtjänsten. Denna studie har bidragit med att förtydliga hur de fem socialsekreterare som varit delaktiga i undersökningen använder sin professionella kunskap, erfarenheter från sitt arbete med familjer samt deras egna tolkningar av familjernas omständigheter och familjernas önskemål för att förklara hur interaktionsprocessen går till. Jag upplever att forskningen fortsättningsvis behöver ta del av flera perspektiv kring interaktionsprocessen för att synliggöra hur man ska arbeta med att förbättra dessa omständigheter för alla inblandade parter.

Avslutningsvis finner jag det värt att reflektera kring det som under arbetets gång väckt nya funderingar och frågor kring detta ämne och som kan bli intressanta att undersöka framöver. Samtliga socialsekreterare som deltagit i denna studie har på något sätt berört ett tema som innebär att föräldrar som de möter inte alltid är villig att ta ansvar för sina barns beteenden och anser då att lösningen är att avsäga sig sitt ansvar och skicka iväg barnet. Något som inte varit möjligt att beforska i denna studie är vad sådana resonemang från föräldrarna får för konsekvenser. För forskaren som är intresserad av att fördjupa sig i socialt arbete med barn och unga kan det vidare vara en idé att försöka besvara frågeställningar om: Hur vanligt det är att föräldrar ger upp och frånsäger sig ansvaret för sina barn? Vad beror det på? Samt hur påverkas barnen av sådana aspekter? Samhället genomgår ständiga förändringar och det behövs forskning som kan ta fram svar på hur föräldrarna själva ser på, upplever och förklarar deras egna roll samt andra aktörers roll i sina barns liv.

Referenslista

Ahrne, Göran. & Peter Svensson (2015) Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen. I Ahrne, Göran. & Peter Svensson. (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber.

Alfredson, Elin, Anders Broberg & Ulf Axberg (2015). *Föräldrastöd & Tonåringar – Rapport till Länsstyrelserna*. Göteborg: Psykologiska institutionen: Göteborgs universitet.

Bryman, Alan (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2:7. Uppl., Stockholm: Liber.

Bäck-Wiklund, Margareta (2012). Stat, profession, familj – om makt, normer och normering. I Johansson Helena & Margareta Bäck-Wiklund (red.) *Att fostra familjen – en grundbok om styrning, föräldraskap och socialtjänst*. Malmö: Liber.

Charon, Joel M. (1992). *Symbolic Interactionism: An Introduction, An Interpretation, An Integration*. 4th Edit. New Jersey: Englewood Cliffs. E-bok.

Coleman, John C. (1997) The Parenting of Adolescents in Britain Today. *Children & Society*, 11:44-52.

Eriksson-Zetterquist, Ulla & Göran Ahrne (2015) Intervjuer. I Ahrne, Göran. & Peter Svensson. (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber.

Forkby, Torbjörn (2005). *Ungdomsvård på hemmaplan. Idéerna, framväxten, praktiken*. Akad avh, Göteborg: Göteborgs universitet.

Forsberg, Lucas (2010). Engagerat föräldraskap som norm och praktik. *Sociologi i dag*. 40(1–2) ss. 78–98.

Höjer, Ingrid (2012). Ett ifrågasatt föräldraskap. I Johansson Helena & Margareta Bäck-Wiklund (red.) *Att fostra familjen – en grundbok om styrning, föräldraskap och socialtjänst*. Malmö: Liber.

Jönson, Håkan (2010). *Sociala problem som perspektiv – En ansats för forskning och socialt arbete*. Malmö: Liber.

Kalman, Hildur & Veronica Lövgren (2012) Etik i forskning och etiska dilemman - En introduktion. I Kalman, Hildur & Veronica Lövgren. (red.) *Etiska dilemman – forskningsdeltagande, samtycke och utsatthet*. Malmö: Gleerups.

Kalman, Hildur & Stina Johansson (2012). Vad ligger i begreppet forskningsperson? Skydd av försöksperson respektive skydd av informanternas integritet. I Kalman, Hildur & Veronica Lövgren. (red.) *Etiska dilemman – forskningsdeltagande, samtycke och utsatthet*. Malmö: Gleerups.

Karlsson, Magnus (2000) *Från Jernverk till Hjärnverk*. Lunds dissertation in Sociology 35. Lund: Sociologiska institutionen: Lunds universitet.

Kvale, Steinar & Svend Brinkmann (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Tredje uppl. Lund: Studentlitteratur.

Lee, Ellie, Jennie Bristow, Charlotte Faircloth & Jan Macvarish. (2014) *Parenting Culture Studies*. Foreword by Frank Furedi. London: Palgrave Macmillan. E-bok.

Lind, Rolf (2014) *Vidga vetandet – En introduktion till samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur

Lindblom, Jonas (2011) Det socialpsykologiska perspektivet. I Lindblom, Jonas & Jonas Stier. (red.) *Det socialpsykologiska perspektivet*. Lund: Studentlitteratur

Lozic, Vanja (2016). Normalisering av ungdomar i problem genom styrning av föräldrar – från strukturella orsaksförklaringar till familjecentrerade lösningar. *Sociologisk forskning*. 53(2), ss.151–174

Rennstam, Jens & David Wästerfors. (2015) *Från stoff till studie. Om analysarbete i kvalitativ forskning*. Lund: Studentlitteratur

SFS 1949:381 *Föräldrabalk*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 1990:52. *Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga*. Stockholm: Socialdepartementet.

SFS 2001:453 *Socialtjänstlag*. Stockholm: Socialdepartementet.

SFS 2018:1197 *Lag om förenta nationernas konvention om barnets rättigheter*. Stockholm: Socialdepartementet.

Sjöblom, Yvonne, Isabella Lara Tedhammar & Johanna Strauss. (2011) *Tillfälligt uppbrott – Unga berättar. Om att rymma eller kastas ut hemifrån* [Internet material]. Stockholm: Rädda barnen.

Sjöblom, Yvonne (2002). *På väg ut; När ungdomar rymmer och kastas ut hemifrån – Ur socialtjänstens perspektiv*. Diss. Stockholm: Institutionen för socialt arbete – Socialhögskolan, Stockholms universitet. URN: [urn:nbn:se:su:diva-38115](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:se:su:diva-38115)

Skaerbaek, Eva (2012). Ansvar, anonymitet och kunskapsanspråk. I Kalman, Hildur. & Veronica Lövgren. (red.) *Etiska dilemman – forskningsdeltagande, samtycke och utsatthet*. Malmö: Gleerups.

Socialdepartementet (2013). *Nationell strategi för ett utvecklat föräldrastöd – En vinst för alla*. Stockholm: Regeringskansliet.

Socialstyrelsen (1998). *Individ- och familjeomsorgens arbete med ungdomar*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2014). *Effekter av föräldrastöd. Redovisning av en nationell utvärdering på uppdrag av Socialstyrelsen*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2018a). *Socialtjänstens arbete med barn och unga – information för föräldrar*. [<http://www.socialstyrelsen.se/hittarattmyndighet/dinarattigheterivarochomsorg/socialtjanstensarbetemedbarnochungainformationforforaldrar>. Hämtat 2018-11-15.]

Socialstyrelsen (2018b). *Barn och unga i socialtjänsten*. [<http://www.socialstyrelsen.se/barnochfamilj/barnochungaisocialtjansten>. Hämtat 2018-11-15.]

SOU 2008:131. *Föräldrastöd – en vinst för alla. Nationell strategi för samhällets stöd och hjälp till föräldrar i deras föräldraskap*. Betänkande av föräldrastödsutredningen.

Steinberg, Laurence (2001). We know some things: Parent-adolescent relationships in retrospect and prospect. *Journal of research on adolescence* 11(1), ss. 1–9.

Steinberg, Laurence (2014). *Adolescence*. 10 uppl. New York: McGraw-Hill.

Svensson, Kerstin (2007) Normer, normalitet och normalisering. I Svensson, Kerstin. (red.). *Normer och normalitet i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*.

[http://www.gu.se/digitalAssets/1268/1268494_forskningsetiska_principer_2002.pdf Hämtat 2018-11-29]

Westerlund, Katarina (2012). *Frihetens sammanhang: barn, föräldrar och normalitet ur ett livsåskådningsperspektiv*. Örebro: Nya Doxa.

Wissö, Therése (2012). Mot ett manualbaserat föräldraskap? Den svenska föräldrautbildningen som styrning av familjen. I Johansson, Helena & Margareta Bäck-Wiklund (red.) *Att fostra familjen – en grundbok om styrning, föräldraskap och socialtjänst*. Malmö: Liber.

Öberg, Peter (2015) Livshistorieintervjuer. I Ahrne, Göran & Peter Svensson. (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber.

Bilaga 1

LUNDS
UNIVERSITET

Socialhögskolan

Informationsbrev

Förfrågan om att delta i en intervjustudie som syftar till att undersöka socialsekreterares upplevelser kring om det finns några svårigheter i interaktionen mellan socialsekreterare och föräldrar med tonårsbarn som söker stöd.

Hej!

Mitt namn är Matilda Ljungberg. Jag studerar socionomprogrammet vid Lunds universitet och är inne på min 6:e termin vilken innebär att det nu blivit dags för mig att genomföra en egen forskningsstudie och sedan skriva kandidatuppsats, ett examensarbete.

Inför detta arbete önskar jag kunna genomföra en intervjustudie, där jag i intervjuerna framförallt vill ta del av socialsekreterares beskrivningar och upplevelser av att arbeta med ungdomar och deras familjer. Jag önskar inrikta mig mer specifikt på ärenden där tolkningarna kan skilja sig åt angående vad som vore den lämpligaste åtgärden eller insats för familjen och för ungdomen.

Intervjuerna planeras att genomföras under november – (början på) december 2018. En intervju beräknas ta cirka 45–60 minuter, det är viktigt att intervjun sker i en ostörd miljö, på en tid och plats som Du bestämmer. Intervjun kommer att spelas in och sedan skrivas ut i text.

Med detta brev önskar jag även kunna informera och försäkra dig som eventuell intervjuperson om den tänkta användningen av intervjumaterialet samt andra funderingar man kan ha ifall man väljer att delta i studien.

Den information Du lämnar kommer att behandlas säkert med största möjliga konfidentialitet och materialet förvaras inlåst så att det endast är jag som undersökningsledare som har

tillgång till det. I rapporteringen av resultatet, i form av en kandidatuppsats vid Lunds universitet, kommer intervjupersonerna att avidentifieras så att det inte går att koppla resultatet till någon enskild individ. När kandidatuppsatsen är färdig och godkänd kommer den att finnas i en databas tillhörande Lunds universitet. Inspelningarna och det utskrivna materialet kommer förstöras när uppsatsen är klar. Du kommer ha möjlighet att ta del av kandidatuppsatsen genom att få en kopia av arbetet.

Ditt deltagande i studien är helt frivilligt och Du kan när som helst avbryta din medverkan utan närmare motivering.

Jag frågar härmed om Du vill delta i denna studie.

Om Du är intresserad av att delta i studien ber jag dig vänligen kontakta mig, Matilda Ljungberg, via epost eller telefon enligt kontaktuppgifterna nedan.

Ansvariga för studien är Matilda Ljungberg tillsammans med handledare Anna Rypi. Har Du frågor om studien är Du välkommen att höra av dig till någon av oss.

Matilda Ljungberg

Student

E-post:

matilda.ljungberg038@student.lu.se

Telefon: 0704 15 83 42

Anna Rypi

Universitetslektor vid Socialhögskolan

E-post: anna.rypi@soch.lu.se

Telefon: +46 46 222 95 30

Bilaga 2

Intervjuguide

Semistrukturerad intervju med socialsekreterare verksamma inom socialtjänstens ungdomsenhet.

Informera om:

- Anonymitet (inget i studien skall kopplas till intervjupersonen – inget kring namn, arbetsplats eller stadsdel. Din identitet skall inte kunna röjas.)
- Vad materialet kommer att användas till (examensarbete i socialt arbete vid Lunds universitet).
- Är det ok att spela in intervjun? (senare transkribering samt förvaring av materialet, inlåst.).
- Intervjupersonen får hoppa över frågor de inte vill eller kan svara på och/eller avsluta intervjun när som helst. (Samtycke och absolut frivillighet vid deltagande).
- En sammanställning av intervjun till intervjupersonen i slutet.

Bakgrund;

- Kan du berätta lite om ditt jobb som socialsekreterare?
- Hur länge har du arbetat med detta?
- Har du alltid haft ett intresse för att arbeta med barn och unga?
- Vad visste du om arbetet med ungdomar och deras familjer när du började jobba?

1. Arbetet med ungdomar och deras familjer;

- Hur aktualiseras ärenden hos er?
- Hur är det att arbeta med ungdomar i socialtjänsten?
- Vad anser du vara det mest spännande med ditt jobb?
- Vilka är de största utmaningarna?
- Finns det någon problematik ni arbetar mer med inom ungdomsenheten?
- Finns det någon samverkan som underlättar ert arbete med familjerna?

2. Föräldraskapet, stöd, roller och ansvar;

- Hur ser ni på familjens roll i ert arbete?

- Behövs eller Finns det föräldraskapsstöd för föräldrar med tonårsbarn?
- Är det något som anses underlätta ert arbete?
- Hur synliggörs det i verksamheten?
- På vilket sätt har ni möjlighet att erbjuda sådant stöd?
- Är föräldrar villiga att ta emot denna typ av stöd?
- Arbetar ni med bristande föräldraförmågor i ungdomsärenden?
- Hur kan samarbetet kring ungdomarna mellan socialtjänsten och föräldrar te sig?
- Dina upplevelser av föräldrarnas syn på ansvarsfördelningen gentemot sitt tonårsbarn dom och socialtjänsten emellan?

3. Socialtjänstens roll och ansvar;

- Kan du berätta lite om vilka insatser socialtjänsten kan erbjuda familjer som söker stöd för att det förekommer mycket konflikter mellan ungdom och förälder?
- Ser du klienternas frivilliga deltagande som en möjlighet eller ett hinder i ditt arbete?
- Vad är de vanligaste anledningarna till att ni placerar ungdomar utanför hemmet?
- Förekommer det att ungdomarnas föräldrar ber socialtjänsten att omhänderta deras barn?
- Hur central blir socialtjänstlagstiftningen i ert arbete?
- Vilka faktorer kan påverka föräldrar till att ge upp på sitt tonårsbarn?

Avslut;

- Är det något mer som du vill berätta kring ämnet som du anser vara viktigt för att man ska förstå interaktionen mellan socialsekreterare och föräldrar till tonårsbarn

